

UNIVERZA V LJUBLJANI
TEOLOŠKA FAKULTETA
UNIVERZITETNI ENOPREDMETNI ŠTUDIJSKI PROGRAM
TEOLOGIJA

Tomislav Vidas

BOG KOT GOSPODAR, ČLOVEK KOT BOŽJI
SODELAVEC - OSKRBNIK STVARSTVA IN
EKOLOGIJA

DIPLOMSKO DELO

Mentor:izr. prof. dr. Avguštin Lah

Ljubljana, 2016

ZAHVALA

Zahvaljujem se Gospodu Troedinemu Bogu – Bogu Očetu, Bogu Sinu Jezusu Kristusu in Bogu Svetemu Duhu za vse prejete milosti, za pomoč na moji življenjski poti kot tudi uspešno opravljene izpite na Teološki fakulteti.

Zahvaljujem se mentorju izr. prof. dr. Avguštinu Lahu za strokovno pomoč pri pisanju diplomskega dela.

Zahvaljujem se gospe Ireni Gajič za njene vzpodbudne besede in moralno podporo.

Zahvaljujem se knjižničnemu osebju za vso pomoč pri izposoji študijskega gradiva.

SEZNAM UPORABLJENIH KRATIC IN OKRAJŠAV

CS – Pastoralna konstitucija o Cerкви v sedanjem svetu, *gaudium et spes*

KKC – Katekizem katoliške Cerkve

KAZALO

ZAHVALA.....	II
SEZNAM UPORABLJENIH KRATIC IN OKRAJŠAV.....	III
KAZALO.....	IV
UVOD.....	1
1. EKOLOŠKO STANJE DANES.....	2
1.1 Kaj je ekologija in ekosistem?.....	2
1.2 Trstenjakova misel o odnosu človeka do svojega okolja.....	3
1.3 Napredek in njegov sad.....	3
1.4 Ekološka kriza in problemi v 20.stoletju.....	4
1.5 Snovi, ki najbolj vplivajo na onesnaževanje okolja.....	5
1.5.1 Premog.....	5
1.5.2 Nafta.....	6
1.5.3 Zemeljski plin.....	6
1.5.4 Jedrska energija.....	6
1.5.5 Avtomobilska industrija.....	7
1.6. Segrevanje Zemlje.....	8
1.6.1 Ozonska plast.....	8
1.7 Onesnažena področja Zemlje.....	9
1.7.1 Onesnaževanje ozračja.....	9
1.7.2 Onesnaževanje voda.....	11
1.7.3 Onesnaževanje kopnega.....	11
1.8 Ekološko stanje danes skozi oči papeža Frančiška.....	12
1.8.1 Onesnaževanje, ki vpliva na podnebne spremembe.....	13
1.8.2 Podnebje - naš skupni blagor.....	13
1.8.3 Voda, kot vir življenja in vprašanja, ki se porajajo z njo.....	14
1.8.4 Biotska raznovrstnost, ki se izgublja.....	15
1.8.5 Upadanje kakovosti človeškega življenja in razkroj človeške družbe.....	17
1.8.6 Nepravičnost, ki se dogaja v sedanjem svetu.....	18

1.8.7 Odzivi, ki nas ne prepričajo.....	19
1.8.8 Mnenja ljudi, ki so med seboj različna.....	20
2. BOG KOT GOSPODAR IN ČLOVEK KOT NJEGOV NAJEMNIK	
OZIROMA POOBLAŠČENEC.....	22
2.1 Ali je res judovsko krščansko verovanje krivo za današnje stanje okolja.....	22
2.2 Starozavezno pojmovanje stvarstva.....	25
2.3 Novozavezno pojmovanje stvarstva.....	26
2.4 Odnos papeža Frančiška do ekoloških problemov današnjega časa.....	28
2.4.1 Modrost, ki odseva iz svetopisemskih pripovedih.....	29
2.4.2 Pripoved o Kajnu in Abelu.....	31
2.4.3 Človeške korenine današnje ekološke krize, s katero smo soočeni.....	34
2.4.4 Globalizacija tehnokratskega modela.....	35
2.4.5 Posledice današnjega antropocentrizma.....	36
2.4.6 Kako nam želi papež Frančišek razložiti kaj je praktični relativizem.....	37
2.4.7 Potreba obrambe dela.....	38
2.4.8 Ekologija našega vsakdanjega življenja, s katero smo soočeni.....	39
2.4.9 Načelo, ki je v naše skupno dobro.....	40
2.4.10 Pravičnost, ki jo morajo spoštovati vse generacije.....	40
3. PRIKAZ MOŽNIH REŠITEV SEDANJEGA STANJA IN IZPOLNITEV	
BOŽJE VOLJE.....	42
3.1 Smernice in oblike delovanja za izhod iz ekološke krize, ki nam jih priporoča papež Frančišek v svojem pontifikatu.....	42
3.2 Razprava o okolju v mednarodni politiki.....	42
3.3 Zgodovina človeških prizadevanj za rešitev ekoloških problemov.....	43
3.4 Naloga državne in krajevne politike.....	46
3.5 Dogovarjanje in postopki odločanja.....	49
3.6 Politika in gospodarstvo na poti za čistejše okolje.....	50
3.7 Duhovnost, ki vzgaja ekološko moralno.....	51
3.7.1 Nujnost drugačnega življenjskega sloga.....	51
3.7.2 Nujnost človeške vzgoje za spoštovanje okolja.....	53
3.7.3 Nujnost spreobrnjenja človeštva v zavedanju spoštovanja svojega življenjskega prostora.....	54

3.7.4 Veselje v miru.....	55
3.7.5 Ljubezen do države in politike.....	56
3.8 Katoliška Cerkev in njeno razmišljanje v povezani z ekološko problematiko.....	57
3.9 Deset ekoloških zapovedi.....	59
3.10 Sončna pesem (Hvalnica stvarstva).....	60
SKLEP.....	62
POVZETEK.....	64
KLJUČNE BESEDE.....	64
ABSTRACT.....	65
KEYWORDS.....	65
REFERENCE.....	66

UVOD

V svojem diplomskem delu bom skušal osvetliti današnje ekološko stanje in odnos človeka do našega planeta. Zemljo je Bog kot Stvarnik človeku zaupal, da si jo podvrže, vendar ne uniči. Človek je sicer spoznal, da ima narava svoje meje, preko katerih mu ni dovoljeno prestopiti – drugače povedano – ne sme početi vsega, kar zmore, žal, pa je te meje že globoko in usodno prekoračil.

Prikazati želim ekološki odnos, kakšen je in kakšen bi naj bil do planeta Zemlje. Osvetliti želim nepremišljena početja, s katerimi človek ogroža okolje in svoj obstoj. V diplomskem delu bom skušal prikazati povezavo krščanstva in ekologije. Spregovoril bom o ekoloških problemih ter imel v mislih poglavitne dejavnike, ki onesnažujejo in zastrupljajo okolje in s tem rušijo ravnovesje v naravi. Cilj pa je seveda prikaz dejanskih možnih rešitev in izpolnitev Božje volje.

V svojem diplomskem delu bom uporabil metodo predstavitve. Naslanjal se bom na pričujoče avtorje, med katerimi bom največkrat citiral papeža Frančiška. Ekologija je vendarle širok pojem, zato se bom osredotočil predvsem na ekološke probleme, med katere spadajo onesnaževanje in zastrupljanje okolja z različnimi kemičnimi sredstvi, uporaba jedrske energije, porušenje ravnovesja v naravi, neodgovorna uporaba tehničnih sredstev, nenadzorovano črpanje naravnih resursov, izsekavanje gozdov itn.

1. EKOLOŠKO STANJE DANES

1.1 Kaj je ekologija in ekosistem?

Kaj sploh ekologija je in zakaj danes o njej toliko govorimo? Predvsem zato, ker so današnji ekološki problemi tako veliki, da ogrožajo stvarstvo ter njegov prihodnji obstoj in s tem seveda prihodnjo eksistenco človeka na Zemlji. Ekologija je znanstveni študij o razširjenosti in medsebojnem vplivanju organizmov v njihovem naravnem okolju, vključujoči fizične značilnosti, kot sta sončna svetloba in klima ter biotične ekosisteme drugih organizmov. Ekološka kriza je porušenje teh sistemov, npr. neprimerna razmnožitev ali upad ene vrste življenja na račun drugih vrst, vremenske ujme, pomanjkanje virov, neustrezna temperatura itn. (Pečjak 2010, 17)

Izraz sam je leta 1866 sestavil Ernest Haeckel iz grških besed „oikos“ - dom in „logos“ - znanost. (Tarman 1982, 23)

V definiciji ekologije je zelo pomemben izraz »ekosistem«, s katerim označujemo celovitost medsebojnih povezav med neživimi in živimi dejavniki v okolju. Biotop vključuje nežive dejavnike, biocenoza pa obsega rastlinski in živalski svet, ki eksistira v določenem biotopu. Naraven ekosistem je stabilen in odvisen od ravnotežja posameznih sestavin. Delovanje in obstoj ekosistema je osnovan v dinamičnem ekološkem ravnotežju vseh komponent. V njem snovi ciklično krožijo. Celoten sistem napaja sončna energija, ki vanj vstopa, rastline pa jo s pomočjo fotosinteze pretvarjajo v kemično energijo. Od zelenih rastlin dalje, se vezana energija porablja skozi verige porabnikov (rastlinojedcev, mesojedcev). Ekosistem je v ravnovesju, kadar je porabljena energija enaka proizvedeni. (Gaberščik et al. 1976, 14)

1.2 Trstenjakova misel o odnosu človeka do svojega okolja

Tudi Trstenjak je trdil, da se je človek začel usodno oddaljevati od narave. S krnjenjem naravnega instinkta je enostransko razvijal svoj razum, da bi s tem zadovoljeval svoje sekundarne potrebe. Ko je v ledeni dobi začel z udomačevanjem živali in umetno gojiti rastline, se je pričela njegova civilizacija ter dvigovanje nad ostalim živalskim svetom. To je bil začetek njegove krvave zgodovine. Vendar v človeku še vedno ostaja instinkt lovca, le da ga zdaj udejanja na višji, civilizacijski ravni v številnih simbolnih oblikah, vendar žal, brez instinktnih zavor. (Trstenjak 1982, 30)

1.3 Napredek in njegov sad

Velik poznavalec razvoja in napredka, znanstvenik, antropolog in teolog P.T. de Chardin, je zapisal: "Napredek ni to, za kar ga ima preprosto ljudstvo in nad čemer se jezi, ker se nikoli ne uresniči. Napredek ni neposredno neprijenost, ne sreča, ne mir. V svojem bistvu je napredek sila in sicer najbolj nevarna sila. Je predvsem zavest, kaj je in zlasti, kaj mora biti." (De Chardin 2003, 159)

Vidimo, da želi de Chardin pokazati na dvoreznost napredka, v katerem je lahko napredek resnično velika dobrina, kadar pa človek njegovo moč zlorabi, pa se ta napredek lahko spremeni v strahotno zlo. Če pogledamo v zgodovino, lahko napredek povežemo s človekovim bojem za preživetje in obvladovanje svojega življenjskega prostora. Napredek pa ni postajal samo zaželen, ampak je v človeški miselnosti dobival številne značilnosti mita tako daleč, da je postal najvišja vrednota človeškega življenja. Na žalost, pa tako razmišljujoč človek zgublja svojo globljo duhovno resnico. Posledica tega je, da religiozno v človeku slabi. Ob realnem razmisleku je napredek na medicinskem področju, kadar ohranja zdravje ljudi, stalno dobrodošel. Kadar pa razmišljamo o razvoju prevoznih sredstev, s katerimi danes človek udobno potuje na svoje željene destinacije, pa vidimo, da obstajajo tudi negativni stranski učinki napredka, ki jih povzročajo fosilna goriva. Človek stare vrednote ruši, na primarno

mesto pa postavlja napredek. Ena najbolj nesmiselnih, a najpogubnejših posledic napredka je porabniška miselnost, ki je danes zajela praktično ves civiliziran svet. Kadar imamo v mislih napredek, le tega takoj povezujemo s tehničnim napredkom, vendar pa je v njega globoko zabredlo tudi kmetijstvo. Medtem, ko industrija v svojih panogah pretežno uporablja neobnovljive surovine (premog, nafta, plin), pa so zrak, voda, sončna energija, rastlinski in živalski svet ter humosni sloj zemlje naraven krogotok, ki je človeku vedno na voljo, če z njim seveda spoštljivo gospodari. Sodobnemu kmetijstvu pa to ne uspeva več. Če pametno ravnamo s humosno plastjo, ki je sestavljen ekološki sistem, lahko njeno debelino in plodnost povečujemo. Danes počnemo prav nasprotno s tem, da želimo iz zemlje s pomočjo kemije in kmetijske mehanizacije pridobiti čimveč. Na tak način zemljo vedno bolj izčrpavamo. Današnji pridelek ni več v sorazmerju z vloženim delom, gnojili in energijo. (Požarnik 1985, 46)

1.4 Ekološka kriza in problemi v 20. stoletju

Da zmoremo zaznati ekološko krizo in se nanjo odzvati, moramo razlikovati hitro lokalno in počasno globalno onesnaževanje. Pri lokalni krizi gre za ekološko uničevanje in ogroženost na omejenem področju, pokrajini, kraju, obratu in lokalni (npr. uporaba vojnih strupov, izpust strupenih plinov v Bhopalu), globalna pa pomeni zajetje več držav, celine ali planeta. Lokalne krize vodijo h globalni, nas neposredno in huje ogrožajo, odzivi nanje pa so silovitejši, ker nanje nismo pripravljeni. Vplivajo na planetarno krizo, saj postopoma uničujejo svetovni ekosistem. Človekovo onesnaževanje okolja ni razlog za vse ujme, ki so se v zgodovini venomer ponavljale, vendar je med glavnimi krivci zanje. (Pečjak 2010, 47-49)

1.5 Snovi, ki najbolj vplivajo na onesnaževanje okolja

Največ onesnaževanja povzročajo proizvodnja energije iz fosilnih goriv: premoga, nafte in zemeljskega plina. Pri reševanju podnebne krize je zelo pomembno razviti tehnologijo proizvodnje energije z majhnimi izpuhi CO₂ in jo začeti uporabljati v globalnem gospodarstvu. (Gore 2011, 52)

Najnevarnejše snovi so ogljikov dioksid (CO₂), metan (CH₄), saje, žveplov heksafluorid (SF₆), tetrafluoretan (CH₂FCF₃), ogljikov monoksid (CO), butan (CH₃CH₂CH₃), dušikov oksid (N₂O). Vso globalno segrevanje, posredno ali neposredno, povzročajo šest družin onesnaževanja. Ogljikov dioksid 43,1 %, metan 26,7%, saje 11,9 %, halogeni ogljikovodik 7,8 %, CO in hlapljive organske spojine 6,7%, dušikov oksid 3,8 %. Največjo vlogo pri globalnem segrevanju igra ogljikov dioksid (CO₂), ki ga je izmed vseh toplogrednih plinov največ in se njegova količina tudi najhitreje povečuje. Metan (CH₄) je drugi po vrsti, temu pa sledijo saje. Pomembno vlogo igrajo tudi industrijske kemikalije, ki smo jih izumili v 20. stoletju: klorofluorogljikovodik, halogenirani ogljikovodik, kakršni so tetrafluoretan (CH₂FCF₃) in žveplov heksafluorid (SF₆). Vse te snovi zadržujejo toploto v ozračju. Ogljikov monoksid (CO) in hlapljive organske spojine, kakršni so tudi butan, ne zadržujejo toplote neposredno, temveč se integrirajo z drugimi snovmi onesnaženja in tvorijo spojine, ki zadržujejo toploto. Dušikov oksid – pretežno stranski proizvod v kmetijstvu, zaradi pretirane rabe dušičnih gnojil – pa igra manjšo, a vendarle, ne nepomembno vlogo pri zadrževanju toplote v zemeljskem ozračju. (Gore 2011, 47)

1.5.1 Premog

Premog je najprej postal približljiven v metalurgiji zaradi boljšega razmerja med količino vsebovane energije in teže. Kasneje je postal gonilna sila industrijske revolucije. Premogovništvo in zgodnje faze industrijske revolucije so se razvijale vzporedno. Premog je kmalu postal glavni vir energije v tovarnah. Premog pri samem ogrevanju povzroča preveliko onesnaževanje v hišah in zunaj njih. (Gore 2011, 52)

1.5.2 Nafta

Od nafte dobimo več energije kot od zemeljskega plina ali premoga, zato je tudi največji vir. Pri izgorevanju nafte, se na enoto proizvedene energije sprosti za tretjino manj CO₂ kot pri izgorevanju premoga. Največ zalog nafte je na Bližnjem vzhodu, vendar se je zaradi geopolitičnih interesov, njen pretok od tam v zadnjih petintridesetih letih večkrat pretrgal. (Gore 2011, 52)

1.5.3 Zemeljski plin

Zemeljski plin predstavlja približno 23 % svetovne energetske porabe. Skoraj 40 % vsega ga je uporabljenega v industriji kot kemijsko surovino in kot vir toplote za ogrevanje vode. Metan vsebuje več ogljikovih atomov na ogljikov atom kot pa premog in nafta. Mnogi menijo, da je zemeljski plin ustrezno prehodno gorivo pri odvajanju od premoga in nafte. Najboljše nove elektrarne na plin imajo dvakrat boljši izkoristek od elektrarne na premog. (Gore 2011, 54)

1.5.4 Jedrska energija

Vedno večje potrebe po energiji so narekovale iskanje novih virov. Človek je izumil nov vir v obliki jedrske energije iz jedrskih elektrarn. Ves svet je preplavljen z jedrskimi reaktorji. Trenutno je na svetu okrog 436 jedrskih reaktorjev, ki skupno proizvedejo 372 gigavatov elektrike. V 30-tih državah sveta imajo vsaj po en jedrski reaktor. V ZDA jih imajo kar 104 ali skoraj dvakrat toliko kot v Franciji, kjer jih je 59 in na Japonskem, kjer jih je 53. V Rusiji jih je 31, v preostalih nekdanjih sovjetskih republikah pa 35. V Ukrajini jih je npr. 35, v južni Koreji pa 20. V Veliki Britaniji jih je 19, v Kanadi 18, v Nemčiji in Indiji pa 17. Ameriški jedrski reaktorji skupno proizvedejo skoraj 31 % tako proizvedene elektrike na vsem svetu. (Gore 2011, 159)

Tako imenovana, čista energija, pa glede na dosedanje nesreče niti ni tako nedolžna. Spomnimo se Černobila v Ukrajini, ko je eksplodiral reaktor. Po eksploziji se je velikanski radioaktivni oblak razširil nad 3000 km širokim območjem in prekril

precejšen del Evrope. Mesto, kjer je deloval reaktor, je zapuščeno in področja so še vedno radioaktivna. Na to območje se je vrnilo nekaj divjih ptic in jelenov, sevanje za človeka pa bo trajalo stoletja. Velika jedrska nesreča se je zgodila tudi na Japonskem (Fukushima) leta 2011. Tsunami je povzročil potres 9. stopnje po Richterjevi lestvici, veliki valovi pa so poplaveli jedrsko elektrarno, onеспособili njene varnostne sisteme, odnesli vrsto naselij ter povzročili veliko žrtev. Še danes se zaradi radiacije in čiščenja okolja prebivalci ne morejo vrniti na svoje domove. Podobna nesreča, ki jo je povzročil človek, je prizadela brazilsko mesto Cubatao. Mesto se nahaja v bližini Sao Paula, na območju, imenovanem Dolina smrti. Pomanjkljivi predpisi pri varovanju okolja in poceni delovna sila so pritegnili tuje družbe v Cubatao. V razvitem svetu bi bila industrijska proizvodnja, ki onesnažuje okolje, nedopustna. V Cubatau je več desetletno onesnaževanje škodilo krajevni prebivalstvu in njihovem okolju. Tam so pogoste bolezni dihal, dojenčki se rodijo z razvojnimi motnjami. Dejansko je tretjina smrtnih žrtev povezana z onesnaževanjem okolja. Pri eksploziji herbicidov v Severni Italiji leta 1976 se je dvignil v zrak velik oblak strupenih plinov. Tisoče ljudi je bilo zastrupljenih, velike površine tal pa so bile kontaminirane. V bhopski nesreči so strupeni plini iz tovarne družbe Union Carbide ogrozili okrog 80.000 ljudi, ki so živeli v bližini. (Walker 1996, 22-23)

1.5.5 Avtomobilska industrija

Tudi avtomobili, brez katerih več ne moremo živeti, so velik onesnaževalec ozračja. Osvinčen bencin se uporablja kot dodatek za pravilno delovanje motorja. Strupeni izpušni plini povzročajo okvaro živčevja in duševne motnje ter so še bolj nevarni za otroke. Vsebujejo ogljikovodike in ogljikov monoksid, iz katerih nastaja fotokemični smog. (Walker 1996, 20)

1.6 Segrevanje Zemlje

Zemljo ves čas obseva sonce s svojimi žarki. Zemlja pa vsega sevanja, ki ga prejema od sonca ne vrača v vesolje, ampak ga nekaj zadržijo plini v ozračju. Ti plini učinkujejo kakor steklo v topli gredi in preprečujejo, da bi vse sevanje ušlo nazaj v vesolje. Ravno to omogoča življenje na Zemlji. Ta pojav se imenuje učinek tople grede. V zadnjih letih se količina tovrstnih plinov v ozračju vse bolj povečuje. Prav ti plini povzročajo segrevanje Zemlje, kar znanstvenike te stroke zelo skrbi. Ta pojav so poimenovali „planetarno ogrevanje“. Najbolj povečuje učinek tople grede ogljikov dioksid. V ozračju pa so še drugi plini, ki tudi močno vplivajo na zadrževanje sevanja, vendar v manjših količinah. Ti plini so: klorofluoroogljikovodiki, metan, dušikov oksid in ozon, ki je tik nad zemeljskim površjem in drugotnega pomena kot ozon v ozonski plasti. Znanstveniki menijo, da te spremembe ogrevanja Zemlje lahko spremenijo podnebje, naravna okolja in režim padavin. Področja, ki so doslej že trpela za sušo, bi lahko bila še bolj prizadeta, kar bi močno vplivalo na proizvodnjo v žitorodnem območju (žitnica Amerike), po drugi strani, pa bi lahko bilo padavin preveč tam, kjer že sedaj trpijo zaradi monsunov (južna Azija). Utegnilo bi se povečati število izjemnih vremenskih pojavov, kot so orkani, poplave in suše. Marsikatera rastlinska in živalska vrsta lahko izumre. Življenjski prostor se lahko zoži ali celo izumre. Ob zvišanju temperatur bi se dvignila gladina morij, kar bi po ocenah ogrozilo domove in življenja več kot 30 % prebivalstva. (Walker 1996, 10-12)

1.6.1 Ozonska plast

Ozonska plast se dviga okrog 30 km nad Zemljo in preprečuje škodljivim ultravijoličnim žarkom, ki prihajajo od Sonca, da bi dosegli Zemljo. Z uničevanjem ozona, je ta zaščitna plast že močno načeta. Kemikalije, kot so klorofluoroogljikovodik, halon in metal bromid, ki se dvigujejo v ozračje in oddajajo atome klora in broma, najbolj prispevajo k uničevanju ozona. Pred kratkim so CFC uporabljali v klimatskih napravah, hladilnikih, zamrzovalnikih in pri izdelovanju različnih izdelkov iz pen. Halon je bil uporabljen v gasilskih napravah, metil bromid pa za razkuževanje tal in

skladišč za prehrabene izdelke. CFC lahko ostanejo v ozračju več kot 100 let, tako, da ves ta čas uničuje ozonsko plast. (Walker 1996, 14)

1.7 Onesnažena področja Zemlje

1.7.1 Onesnaževanje ozračja

Promet in industrija povzročata vedno večje onesnaževanje ozračja ter porabo goriv. Človek, ki potrebuje zrak za svoje življenje, ga onesnažuje z izpušnimi plini, polutanti, z izlivi motornih olj in goriv. Zrak je v bistvu že toliko onesnažen, da je ogroženo naše zdravje, posledica tega je smrt ljudi in drugih živih organizmov. Popolnoma se storjenega popraviti več ne da. Tudi nadzor nad vsem ni mogoč, saj človek pogosto vidi le svoj dobiček in korist in se onesnaževanja okolja večkrat niti ne zaveda. Do onesnaževanja prihaja tako v celotnem življenjskem prostoru.

Plinski onesnaževalci, ki onesnažujejo ozračje so:

- žveplov dioksid, ki se sprošča med gorenjem premoga in nafte
- dušikov dioksid, ki ga povzroča povišana temperatura, viden je kot rjav zastor nad mesti
- ogljikov monoksid, ki nastane zaradi tega, ker se goriva ne izgorevajo do popolnosti
- ogljikovodikovi plini
- trdi delci v dimu in prahu
- delci strupenih kovin (npr. svinec, kadmij, baker)
- klorofluoroogljikovespojine, ki poškodujejo ozonsko plast
- amoniak (se izloča pri kmetijskih posegih)
- metan, ki se sprošča pri gnitju smeti in industrijskih odpadkov
- radioaktivni odpadki. (Pečjak 2010, 113-114)

Zgornje plasti ozračja zadržijo toploto in le ta ne uhaja. Zaradi tega se površina Zemlje segreva. Ogljikov dioksid, metan, dušikov oksid in vodne pare ter nekateri drugi plini uhajajo v ozračje in ga segrevajo. Podobno kot pokrov v topli gredi. Metan, ki ostane v ozračju deset let, prestreza toploto 21-krat bolj kot ogljikov dioksid. Dušikov oksid ostane v zraku 115 let. Pri prestrezanju toplote je približno 300-krat učinkovitejši od ogljikovega dioksida. Posledično zaradi sprememb v kroženju zraka nastajajo nevihte, ujme, poplave in suše ter se spremenijo zračni in morski tokovi. Že pred 10 milijoni let je zaradi izjemno močnega in nepretrganega bruhanja vulkanov prišlo do podobne otoplitve. To obdobje se je imenovalo „doba velikega umiranja“. Vendar pa imajo toplogredni plini tudi koristen učinek, saj bi bila Zemlja brez njih zelo mrzel planet. (Pečjak 2014, 33-34)

Pretirano segrevanje ozračja povzročajo človek in tudi naravni pojavi. Obstaja možnost, da naj bi se zrak še v tem stoletju segrel za 20 %. Ta napoved je katastrofalna. Zaradi taljenja ledu na tečajih in gorskih ledenikih, toplejšega morja ter obilnih padavin, naj bi se v naslednjem stoletju dvignila morska obala za en meter. Segrevanje povzroča učinek tople grede. Odbita temperatura se namreč ne vrne več v zunanji prostor in zato narašča. Ujme, kot so suše, nevihte, poplave, hudourniki, viharji, zemeljski plazovi in strele so ena od usodnih posledic, ki čedalje pogosteje prizadenejo človeštvo. Čeprav so od nekdaj razsajale po Zemlji in tudi vedno bodo. Strokovnjaki so mnenja, da je prav to pglavitni vzrok za nastajanje ujem. (Pečjak 2010, 34-35)

Tudi vojaške aktivnosti in predvsem vojna, so eden od pglavitnih vzrokov onesnaževanja. Že vojaška industrija „žre“ elektriko in puha v zrak škodljive pline bolj kot druge panoge industrije. (Pečjak 2010, 43)

Omenimo še svetlobno onesnaževanje. Pretirana svetloba najprej moti orientacijo želv, ptic in žuželk. Ker zaslepljuje, je razlog za prometne nesreče avtomobilistov. Nočna svetloba nad vodno površino preprečuje, da bi zooplankton *Daphnia* očiščeval vodo. In nekatere žuželke se v svetlobi niti ne morejo razmnoževati. Pretirana nočna luč „požira“ električno energijo in s tem posredno onesnažuje zrak ter seveda sprošča ogljikov dioksid. (Pečjak 2012, 51)

Kisli dež nastane, ko se snovi, ki onesnažujejo zrak, v ozračju vežejo z vodo in nastajajo šibke kisline. Te padajo z dežjem, s točo, s snegom, s pršenjem in z meglo na zemljo. Glavni povzročitelji kislega dežja so žveplov dioksid in dušikovi oksidi, ki se v velikih količinah sproščajo ob izgorevanju fosilnih goriv v tovarnah, termoelektrarnah in avtomobilskih motorjih. Kisli dež je svetovni problem. Uničuje gozdove, kovine, kamenine, reke, jezera, kjer pomre vse živo. Vendar kisli dež ne pade tam, kjer je nastal. Npr.: Velika Britanija in drugi deli Evrope oddajajo v ozračje velike količine plinov, ki kot kisli dež padajo na območja Švedske in Norveške. (Walker 1996, 16)

1.7.2 Onesnaževanje voda

Ker naj bi se gladina oceana v sto letih dvignila za štiri metre, bi številna velemesta sveta bila poplavljena. Celotno morsko življenje bi bilo prizadeto, oklepi lupinarjev, npr. školjk, bi se začeli topiti, saj bi oceani vpili dvestokrat več ogljikovega dioksida. (Pečjak 2010, 18)

Tudi hitro razmnoževanje strupenih meduz zaradi povišane temperature morja je škodljivo. Vemo, da meduze motijo kopalce v morju, vendar pa tudi pojedjo hrano (plankton) drugim morskim živalim. (Pečjak 2010, 50)

Sestava odpadnih snovi se spreminja zaradi novih tehnologij v industriji. Ločimo več vrst odpadnih voda in vsaka vpliva na določeno lastnost okolja ter se prenese na prehranjevalno verigo. Le ta je v vodah, prizadetih od strupov, uničena. Čeprav strupi ne spremenijo lastnosti vode ali dna, je vendarle tako onesnažena voda brez rastlin in živali. Prizadeta prehranjevalna veriga ne more več opravljati svoje naravne naloge, poslabša pa se seveda tudi kakovost same vode. (Gaberščik et al. 1982, 27-29)

1.7.3 Onesnaževanje kopnega

Točka ne-vrnitve pomeni, da gre za hude klimatske spremembe, taljenje ledu na Arktiki in Antarktiki, naraščanje ujem, izumiranje živih bitij in čedalje večje sproščanje metana in ogljikovega dioksida, ki je danes trikrat večje kot leta 1990. (Pečjak 2010, 17)

Najnevarnejše je onesnaževanje površine zemlje tam, kjer voda odteka v podtalnico. Tu govorimo o kemičnih in bioloških škodljivih snoveh, ki jih je proizvedel človek. Onesnažena zemlja zastruplja poljščine in drevesa. Onesnaževanje zemlje je odvisno od njene sestave. Namreč, peščena in kamnita tla hitro vpijata odplake, glina pa jih zadržuje. Naj omenimo še pretakanje talne vode, ki škodljive snovi odnese drugam, kjer onesnaži podzemlje. (Pečjak 2010, 122-124)

Posebej v Evropi se zavedamo naraščajočega onesnaževanja, vendar premalo storimo, da bi to onesnaževanje tudi omejili. Rezultat neke ankete nam pokaže, da bi ljudje obvarovali okolje, predvsem v zvezi z odvažanjem smeti, kar pa se tiče uporabe avtomobilov, pa jih ne želijo omejiti. (Pečjak 2010, 136)

1.8 Ekološko stanje danes skozi oči papeža Frančiška

V naših srcih, ki so ranjena zaradi greha, tli nasilje. Zaradi človeškega greha pa vedno bolj boleha prst, voda, zrak, vključno z vsemi živimi bitji. (Papež Frančišek 2015, 2)

Leta 1971 je papež Pavel VI. v apostolskem pismu, kot krizo izpostavil ekološka vprašanja kot „dramatično in nepričakovano posledico nenadzorovanega človeškega delovanja: „Z nepremišljenim izkoriščanjem narave tvega, da jo bo uničil in da bo sam postal žrtev njenega uničevanja.“ (Pavel VI. 1972, 416-417)

Kakovost življenja na našem planetu se slabša. Človek vsiljuje hitrejši tempo življenja, ki pa ni v skladu s počasnejšim biološkim razvojem, ki se dogaja v naši naravi. Končni učinki tega spreminjanja ne vodijo k skupnemu dobrem človeštva. (Papež Frančišek 2015, 18)

Mnogi prihajajo do spoznanja, da napredek ne sme biti tisti dejavnik, ki človeku uničuje njegov življenjski prostor. Ta del družbe postaja vse bolj kritičen in vedno bolj izraža svojo skrb do narave in okolja v katerem živi. (Papež Frančišek 2015, 19)

1.8.1 Onesnaževanje, ki vpliva na podnebne spremembe

Zrak onesnažujejo: promet, industrija, izpusti snovi, ki povzročajo zakisanje zemlje in vode, gnojila, insekticidi, pesticidi in drugi strupi. Onesnažen zrak povzroča mnoge bolezni ter prezgodnjo smrt. (Papež Frančišek 2015, 20)

Odpadki onesnažujejo naše okolje. Veliko jih je nevarnih za naše zdravje. Letno proizvedemo na stotine milijonov ton odpadkov. Mnogi so biološko nerazgradljivi. Od teh velja omeniti gospodinjske, trgovinske, gradbene, medicinske, elektronske, industrijske in strupene ter radioaktivne odpadke. Industrijski odpadki in kemični pripravki (za uporabo v mestih in na poljih) se lahko nalagajo v organizmih ljudi, ki prebivajo v neposredni bližini industrijskih con ali odlagališč. (Papež Frančišek 2015, 21)

1.8.2 Podnebje - naš skupni blagor

Znanstvenike zelo skrbi pregrevanje podnebja, ki v zadnjih desetletjih povzroča dviganje morske gladine. Tudi vzrokov za posamezne ekstremne meteorološke pojave ni mogoče znanstveno razložiti. Da bi nekako to segrevanje omejili, je potrebno spremeniti način življenja, proizvodnje in porabe. Dokazano je, da ga v zadnjih desetletjih povzroča velika koncentracija toplogrednih plinov (CO₂, metan, dušikovi oksidi...). Zaradi njihove koncentracije sončni žarki, ki se odbijajo od zemlje ne morejo oddati svoje toplote nazaj v vesolje. K temu pripomorejo predvsem fosilna goriva, ki so največ v uporabi in seveda zmanjševanje obsega področij gozdov za potrebe kmetijstva. (Papež Frančišek 2015, 23)

Segrevanje vpliva na kroženje ogljika, zmanjšujejo se zaloge pitne vode, energije, topijo se ledeniki ter polarni led - tu je nevarnost uhajanja metana ter zaradi razkrajanja zamrznjenih organskih snovi, tudi ogljikovega dioksida. Le ta povzroča kislost oceanov in škoduje morski prehranski verigi. V tem stoletju obstaja velika možnost uničenja ekosistemov. Morska gladina se dviguje in s tem ogroža prebivalstvo mest, ki so locirana ob obali. (Papež Frančišek 2015, 24)

Spreminjanje podnebja negativno vpliva na poljedelstvo, ribolov in gozdarstvo. Omenjene spremembe pa prisiljujejo tudi živali in celo rastline k preseljevanju. Ta dejstva dejansko vplivajo na vire preživetja najrevnejših. Velikokrat tudi ti morajo zapustiti svoje domove, da bi preživeli in skušali zagotoviti prihodnost svojemu potomstvu. (Papež Frančišek 2015, 25)

Nujna je politika zmanjševanja izpusta CO₂ in drugih onesnažujočih plinov ter zamenjava fosilnih goriv z obnovljivimi viri energije. Določene države že investirajo v proizvodnjo in transport, ki potrebujejo manj energije in surovin. Vendar so dosežki teh držav še zelo skromni. (Papež Frančišek 2015, 26)

Sam menim, da uporaba sončne energije in preko nje pridobljene električne energije je lahko dobra iztočnica.

1.8.3 Voda kot vir življenja in vprašanja, ki se porajajo z njo

Čista pitna voda ohranja kopenske in vodne ekosisteme ter preskrbuje zdravstvene, poljedelsko - živinorejske in industrijske dejavnosti. Velika mesta so odvisna od ogromnih količin vode. Zaloge vode usihajo. V Afriki mnogi nimajo možnosti priti do zdrave pitne vode, ki je nujna za življenje. Suše zadevo še poslabšajo. Vse to negativno vpliva na proizvodnjo hrane. (Papež Frančišek 2015, 28)

V revnih državah je sporna sama kvaliteta vode, kar povzroča številne bolezni (griža, kolera, ki nastaneta zaradi slabe higiene in pomanjkanje vode), lahko pa je tudi onesnažena z mikroorganizmi in kemičnimi snovmi. V nekaterih državah ni zagotovljena pravilna kontrola in nadzor vode. Tukaj so onesnaževalci vode rudarstvo, kmetijstvo, industrijski obrati. Problem niso samo odpadki, ki nastajajo v industriji. V morja, jezera in reke odteka detergenti, razne kemične snovi, ki jih uporabljajo ljudje. (Papež Frančišek 2015, 29)

Menim, da je v teh krajih nujno potrebno zagotoviti boljši nadzor nad varovanjem vodnih rezervatov. Stalen nadzor bo prinesel manjšo stopnjo raznih obolelosti in kar je najbolj pomembno, zdravje ljudem.

Pitna voda je temeljna pravica vsakega človeka. Človeštvo ima dolg in obvezo, da mora pomagati tistim, ki so geografsko prikrajšani, da ne morejo do pitne vode. Ta obveznost se poravnava z gospodarskim vlaganjem v dobavo čiste vode, čistilnih naprav za ljudi, ki so revni in sami finančno niso sposobni izpeljati takšnih investicij. Opazimo pa lahko, da nekatere države, ki imajo velike zaloge pitne vode, z njo ravnajo potratno. Papež meni, da je zaradi take nepravilnosti, vprašanje vode delno tudi vzgojno in kulturno vprašanje. (Papež Frančišek 2015, 30)

Spominjam se, da predstavniki Unproforja, ki so bili še pred leti v BIH, so bili zelo presenečeni nad dejstvom, da domačini s pitno vodo čistijo svoja dvorišča in ceste.

1.8.4 Biotska raznovrstnost, ki se izgublja

Zemeljski viri so izropani. Krčenje gozdov povzroča izgubo vrst, ki so ključnega pomena za hrano in za zdravljenje bolezni. Te izgubljene vrste namreč vsebujejo gene, ki so lahko odgovor na mnoga okoljska vprašanja. (Papež Frančišek 2015, 32)

Izumiranje vidne živalske vrste se nas dotakne. Poleg njih pa niti ne opazimo nekaterih redkih vrst, ki so pomembne za vzdrževanje ravnovesja v življenjskem habitatu. Za pravilno delovanje ekosistemov so nenazadnje potrebne tudi gobe, alge, črvi, majhne žuželke, plazilci in mnogi mikroorganizmi. Vendar pa človekov poseg v naravo, ki bi naj prispeval k rešitvi neke težave, situacijo poslabša. Namreč, mnogo vrst ptic in žuželk izumira zaradi agrokemičnih snovi, ki dejansko koristijo le poljedelstvu. Nove škodljive učinke bodo prinesli drugi tehnološki posegi, ki bodo njihovo izginotje želeli nadomestiti. Padamo v skušnjava in se postavljamo na mesto Boga. To, kar je Bog ustvaril, neponovljivo in nenadomestljivo lepoto, želimo zamenjati s tem, kar bomo ustvarili sami. (Papež Frančišek 2015, 34)

Že izguba ene vrste živali ali rastline je pomembna. Živali izgubljajo svoj habitat (življenjski prostor) zaradi gradenj avtocest, plantaž, jezov akumulatorskih jezer ter drugih zgradb. Onemogočeno imajo svobodno gibanje in naravno preseljevanje. Rešitev je v ustvarjanju selitvenih poti, vendar je ta skrb prisotna le v maloštevilnih državah. Če bi skrbeli za njihovo naravno rast in razmnoževanje, bi se izognili njihovemu upadanju in neravnovesju v ekosistemu. (Papež Frančišek 2015, 35)

Ekosisteme moramo varovati z dolgoročnim načrtovanjem. Kadar neke vrste ni več ali je na poti izumrtja, govorimo o njenih neprecenljivih vrednotah. Vse bolj postajamo priče nepravčnosti tistih, ki želijo priti do svojih gospodarskih in finančnih ciljev na račun uničenega okolja. Takšno stanje pa brezobzirno prepuščajo sedanji generaciji in prihodnjim rodovom. (Papež Frančišek 2015, 36)

Nekatere države varujejo določene kraje in področja (na kopnem in v morju) s prepovedjo vsakršnega človekovega poseganja, ki bi zamenjalo obliko in izvorno sestavo omenjenega. Posebno pozornost morajo imeti področja, ki so bogata z endemičnimi, redkimi in takimi vrstami, ki jih je težko zavarovati, področja, ki so pomembna za svetovni ekosistem ali tista, ki preprosto zagotavljajo nujne rezerve vode in s tem omogočajo življenje drugim življenjskim vrstam. (Papež Frančišek 2015, 37)

V oceanih živi največji delež raznolikih živih bitij, mnogo nepoznanih in tudi ogroženih. Ker se v rekah, jezerih, morju in oceanu lovi nenadzorovano, so ogroženi morski organizmi, ki jim človek ne daje dovolj pomembne vloge. Takšen primer je plankton, ki pa je nujen člen v morski prehranjevalni verigi, saj se z njim hranijo vrste (npr. kiti), s katerimi se prehranjuje človek. (Papež Frančišek 2015, 40)

Koralni grebeni v tropskih in subtropskih morjih so dom več kot milijonu različnim organizmom (ribe, raki, mehkužci, spužve in alge). Mnogo jih propada in izginja zaradi onesnaževanja ob izsekavanju gozdov, monokulturnem poljedelstvu, industriji in uničujočem načinu ribolova, kjer se poslužujejo cianida in dinamita. Dejansko človek izkorišča naravne vire s tem, da uničuje naravo tudi na dnu oceanov. (Papež Frančišek 2015, 41)

Pomembne so raziskave, ki nam omogočajo razumevanje delovanja ekosistemov, hkrati pa nam analitsko prezentirajo dejavnike, ki vplivajo na spremembe okolja. Zavedati se moramo, da smo vsa bitja med seboj povezana in med seboj soodvisna, zato moramo vsa ta bitja sprejemati z naklonjenostjo in občudovanjem. Potrebno je izdelati sezname določenih vrst, ki v nekem okolju živijo. Na podlagi takih seznamov bitij, ki živijo v določenih življenjskih habitatih, lahko izdelamo načrte, kako ta bitja zavarovati in varovati. Nujno pozornost je treba nameniti vrstam, ki izumirajo. (Papež Frančišek 2015, 42)

1.8.5 Upadanje kakovosti človeškega življenja in razkroj človeške družbe

Človek ima pravico živeti in biti srečen in ima svoje dostojanstvo. Zato ne smemo zaobiti posledic oziroma vzrokov propadanja okolja, trenutnega modela razvoja, kulture odmetavanja na življenje človeka oziroma ljudi. (Papež Frančišek 2015, 43)

Mesta se zelo hitro povečujejo in širijo. Zaradi onesnaženosti mestnega prometa, hrupa, postajajo za zdravje ljudi škodljiva. Prav tako porabijo več vode in energije kot je potrebno. V njih je premalo zelenih površin. Za človeka ni primerno, da je vedno bolj obdan s sivim betonom in z asfaltnimi površinami, kajti to povzroča izgubo telesnega stika z naravo. (Papež Frančišek 2015, 44)

Globalne spremembe v družbi nam prinašajo socialno izključenost, neenake možnosti dostopa do različnih virov energije. Nasilje je v stalnem porastu, priča pa smo tudi novim oblikam agresije med ljudmi. Trgovina z drogami, predvsem med mladino, je v nenehnem vzponu. Tehnološki napredek v zadnjih dvesto letih ne prinaša kakovostnejšega življenja. Prav nasprotno. Ponekod smo priče resničnemu družbenemu razkroju. (Papež Frančišek 2015, 46)

Tudi sam opažam porast nestrpnosti in agresije pri naši mladini.

Najsodobnejša tehnična sredstva obveščanja ne skrbijo, da bi ljudi usmerjali k modremu življenju in velikodušni ljubezni. Potrebno je, da komunikacijska sredstva postanejo mediji novega kulturnega človeškega razvoja. Ne smejo uničevati plemenitosti ljudi. (Papež Frančišek 2015, 47)

1.8.6 Nepravičnost, ki se dogaja v sedanjem svetu

Da bi se uprli propadanju človekovega in naravnega okolja moramo poznati vzroke, ki so povezani s tem propadanjem. Kruta resnica je dejstvo, da spremembe v okolju najbolj prizadenejo najsiromašnejše. Kadar pride do pomanjkanja ribjih zalog, to najbolj občutijo ribiči, ki živijo le od ribolova, ker drugega dela ne dobijo. Če je voda onesnažena, jo pijejo tisti, ki si ustekleničene vode ne morejo privoščiti. Višanje morske gladine pa spet prizadene tamkaj živeče siromašno prebivalstvo, ki se nimajo možnosti preseliti v kakšen drug kraj. (Papež Frančišek 2015, 48)

„Splošne izkušnje v običajnem življenju in znanstvene raziskave dokazujejo, da posledice vseh napadov na okolje najbolj prizadenejo najrevnejše. (Bolivijska škofovska konferenca 2012, 17)

Velikokrat se dogaja, da tisti, ki projektirajo neke bodoče investicije v okolje, živijo udobno v urbanih naseljih in nimajo posluha za veliko večino ljudi, ki jim to ugodje ni na razpolago. Takšno pomanjkanje osebnega fizičnega stika, lahko vodi do pristranskih analiz vpliva investicije na okolje. Obstaja možnost, da se prezre del resničnosti. (Papež Frančišek 2015, 49)

Neenakost nas zavezuje razmišljati o etiki mednarodnih razmerij, saj ne prizadene le posameznikov, pač pa tudi cele države. Preteklost nam izkazuje, da so določene države preveč intenzivno uporabljale naravne vire. Izvažale so surovine v nekatera severna področja. S tem so na omenjenih področjih povzročile lokalno škodo v okolju. (npr. onesnaženje rudnikov zlata z živim srebrom ali bakrovih rudnikov z žveplovim dioksidom). Plinasti ostanki so v dvesto letih razlog hudih težav v okolju celotne zemlje. Afriško kmetijstvo je še bolj prizadeto zaradi segrevanja ozračja, saj so suše še

bolj intenzivnejše. Izvozniki strupenih trdnih in tekočih odpadkov, ki poslujejo v nerazvitih državah, povzročajo veliko okoljsko škodo, saj jim je onesnaževanje tam dovoljeno. Ponovno se nam prikazuje nepravilnost, saj v svojih domačih deželah ne smejo koristiti takšno proizvodnjo zaradi ekoloških predpisov, kar lahko počnejo v nerazvitih državah, ki jih ne samo energetsko izkoriščajo, temveč tudi zelo onesnažujejo. (Papež Frančišek 2015, 51)

1.8.7 Odzivi, ki nas ne prepričajo

Poklicani smo uresničevati načrt Boga Očeta - načrt o miru, lepoti in polnosti. Le tako bo naš planet postal takšen, kot si ga je zamislil, ko ga je ustvaril. Žalostno je, da nimamo dovolj kulture. Važno pa je, da pripravimo takšne načrte, da zadovoljimo potrebam sedaj živečih ljudi in ne ogrožamo prihodnjih rodov. Pravno mora biti uzakonjena takšna zakonodaja, ki bo varovala ekosisteme. (Papež Frančišek 2015, 53)

Mednarodna politika se šibko odziva ter se podreja politiki tehnologije in financ. Gospodarski interesi so še vedno v ospredju. (Papež Frančišek 2015, 54)

Nekatere države se postopoma učinkovito borijo proti korupciji ter jo nadzirajo. Vse bolj se med ljudmi širi ekološka zavest. Vendar veliko premalo, da bi zamenjali porabniško logiko, ki nam škodi. (Papež Frančišek 2015, 55)

Zavedati se moramo, kadar propada okolje, temu sledi propadanje človeka. (Papež Frančišek 2015, 56)

Človek mora nujno priti do spoznanja, da je čisto in zdravo okolje tesno povezano z našim zdravjem in s tem z našo srečo in zadovoljstvom.

Vojne, predvsem jedrsko in biološko orožje povzročata okolju veliko škodo. Naloga politike je, da mora preprečevati vojne spopade. (Papež Frančišek 2015, 57)

„Kljub temu, da mednarodni sporazumi prepovedujejo kemično, bakteriološko in biološko vojno, se po laboratorijih nadaljujejo raziskave za razvoj novih orožij, sposobnih spremeniti naravno ravnotežje.“ (Janez Pavel II. 1990, 145)

Nekatere države se borijo za svoje čistejše okolje. To udejanjajo s sanacijami rek, obnavljanjem avtohtonih gozdov, urejanjem in lepšanjem pokrajin, z visoko estetsko arhitekturo, s pridobivanjem čistejše energije ter z modernizacijo in novostmi v javnem prometu. S tem sicer še ne moremo rešiti velikih svetovnih okoljskih težav. Vendar pa vidimo, da človek zmore opravljati tudi dobra dejanja. (Papež Frančišek 2015, 58)

V kolikor se nam zgodi, da ne opazimo, kako je naš planet vedno bolj onesnažen in ne vidimo njegovega propadanja, takrat tudi spregledamo stanje, v katerem se človeštvo nahaja. V takem mišljenju lahko svet ostane še naprej kakršen je. Našega življenjskega sloga proizvodnje in porabe, pa ni potrebno spremeniti. Človek se trudi, da svojih razvad, ki ga uničujejo, ne bi spregledal. (Papež Frančišek 2015, 59)

1.8.8 Mnenja ljudi, ki so med seboj različna

Glede rešitev obstajajo različna mišljenja. Tisti, ki podpirajo napredek trdijo, da se bodo ekološki problemi rešili z novimi tehnološkimi odkritji. Spet drugi zatrjujejo, da je potrebno zmanjšati število prebivalstva na planetu in prepovedati vsakršno poseganje vanj. Skupnega mišljenja nimamo. Potrebno je najboljše predloge oziroma ideje iz obeh strani prezentirati in vzpostaviti dialog med njima. To je model, po katerem bi lahko prišli do najboljših rešitev. (Papež Frančišek 2015, 60)

Cerkev mora poslušati in vzpodbujati razpravo med znanstveniki ter spoštovati različna mnenja. Živimo v upanju, da lahko vedno rešujemo probleme, s katerimi se soočamo. Občutek imamo, da stojimo na prelomnici. Temu vzrok so hitre spremembe in propadanje. Rezultat tega so naravne katastrofe in družbena finančna kriza. Svet, v katerem danes živimo, je v nekih segmentih nevzdržen. V ospredju nima človekovega delovanja. (Papež Frančišek 2015, 61)

„Če pogled preleti dežele našega planeta, takoj opazi, da je človeštvo razočaralo božje pričakovanje.“ Janez Pavel II. 2001, 178.

2. BOG KOT GOSPODAR IN ČLOVEK KOT NJEGOV NAJEMNIK OZIROMA POOBLAŠČENEC

2.1 Ali je res judovsko krščansko verovanje krivo za današnje stanje okolja?

V zadnjih nekaj desetletjih so si mnogi znanstveniki želeli oprati roke in so krivdo za krizo današnjega sveta zvalili na Sveto pismo in krščanstvo, sklicujoč se na stavek iz Geneze, da si naj človek po božjem ukazu podvrže Zemljo in gospoduje vsem živim bitjem na njej. (prim. 1 Mz 1,28)

Bremenili so tudi svetopisemsko vero v stvarjenje z obtožbo, da je svet demitologizirala, poganske tabuje odstranila in dala Zemljo v roke človeku. Z razlikovanjem med Bogom in svetom, je svet profanirala in ga predala človeku raziskovalcu. Drugo poročilo o stvarjenju (1 Mz 2,4b-25) daje videz, kot da je svet ustvarjen zaradi človeka. Nekateri vidijo v modernem ropanju sveta dokaz za resničnost antropocentričnega pojmovanja le tega. Takšno pojmovanje je staro več kot 3000 let. Razvoj moderne znanstveno tehnične civilizacije se je v Evropi začel šele pred 400 leti. J. Moltmann trdi, da so bili za razvoj tehnične revolucije odločilnejši drugi dejavniki. Bog je vsemogočen, njegova „potentia absoluta“ pa je posebnost njegove božanskosti, zato mora človek, ki je njegova podoba, vedno stremeti po najvišji moči, da bi s tem dosegel božanskost Stvarnika. (Moltmann 1985, 40)

Takšno razmišljanje v krščanskem okolju se je krepilo zaradi nesporazuma in zlorabe vere v stvarjenje. „Podvrzite si zemljo“, so razumeli kot božjo zapoved človeku, razmišljajoč, da ta mora obvladati naravo, ki naj ji gospoduje. Ravno zaradi takega razmišljanja po presežni moči, naj bi človek postal enak Bogu. Staro, a že v zgodovino potisnjeno cerkveno pojmovanje vere v stvarjenje, katero pa še vedno zastopa zahodna Evropa in ZDA, je sokrivo za današnjo svetovno ekološko krizo. (Moltmann 1985, 35)

Takšno napačno razumevanje in seveda želja po dobičku in oblasti osvetljuje ter dokazuje nasilne poteze novodobnega gospodovanja nad naravo. Nekateri evropski narodi so s takim krutim nasiljem prodirali v do tedaj še neizkoriščene dele določenih predelov sveta. Ta njihova agresivnost je kulminirala v ravnanju z „divjaki“. Na primer, zahodna Afrika je med leti 1441 in 1860 izgubila okoli 20 milijonov ljudi. Nekaj podobnega se je dogajalo v zgodovini iztrebljanja Indijancev v obeh Amerikah. Takšna dejanja je možno razložiti samo s predpostavko, da so imeli beli kolonizatorji te domorodce dejansko za živali in ne za ljudi. Takšno ravnanje potrjuje tudi pregovor, ki so ga uporabljali kolonizatorji: „Preden plug belcev zaorje v zemljo, jo morajo gnojiti kosti Indijancev.“ Zato je bil le mrtev Indijanec, dober Indijanec. (Liedke 1984, 63-70)

Protestantski teolog G. Liedke predstavlja svojo konfliktno teorijo razlage spornega verza 28. Zdi se mi, da je ta njegova teorija aktualna, zato bi jo rad omenil.

Ko Bog ustvarja, da vsaki vrsti živih bitij svoj življenjski prostor. Živalim morja, reke, jezera, pticam pa nebo. Izjema je le kopno, kjer si delimo življenjski prostor ljudje in kopenske živali. Vsak razumen človek lahko takoj ugotovi, da bodo v primeru zožitve življenjskega prostora nastale težave med ljudmi in živalmi. Indija je danes lep dokaz. Zaradi ogromne natalitete Indijcev, ki potrebujejo svoj življenjski prostor, izrinjajo živali iz njihovih življenjskih habitatov. Pred časom sem gledal televizijsko oddajo, ki je govorila, kako je slonica pojedla človeka. Žival, ki je rastlinojed! Nihče, pa tudi živali neradi zapuščajo svoj življenjski prostor, v katerem eksistirajo. Liedke želi povedati, da je možnost konflikta v stvarstvu že vgrajena. Prva priprava na ta konflikt je že blagoslov, ki ga Bog podeli vsem živim bitjem, razen kopenskim živalim. V ta blagoslov je vključeno naročilo, naj se množijo. Iz tega sledi, da kopno napolni le človek. Glavni izvor konflikta je ukaz: „Podvrzite si zemljo“ „dominum terrae“. Prvi del: „Podvrzite si zemljo“ je v skladu z naročilom o prehranjevanju, ki vključuje tudi obdelovanje zemlje. Vendar je človek božja podoba, kar živali niso. Zato se človek v konfliktni situaciji odloča sam in sicer, kakšen odnos bo sprejel do živali. Jasno pa je, da to še ne pomeni, da je človek neomejen gospodar na planetu. Eksegeti so razlagali doslej 1Mz 1 (vendar ne napačno) pod vidikom, da je stvarstvo narejeno točno po meri človeka, kar pomeni antropocentrično: „Ekološka interpretacija“ tega vidika ne

zanemarja. Vendar dodaja drugi pol, da mora človek služiti drugim ustvarjenim bitjem, začeni pri kopenskih živalih, vse do nežive narave. Gospodovati nad zemljo, je torej povezano z gospodovanjem nad živalmi, saj so živali že ob nastanku, pa tudi v bivanju tesno povezane z zemljo (v.24). Gospodovati nad živalmi in njihovim življenjskim prostorom, je torej povezano. Kako si lahko predstavljamo gospodovanje, o katerem govorimo? Človek Stare zaveze, si ne more predstavljati komunikacije, kjer ne bi bilo odnosa gospodar - podložnik. Po drugi strani, pa bi za istega tega človeka bilo nepojmljivo izkoriščevalsko gospodovanje gospodarja nad podložnikom. Tudi podložnik mora imeti od tega odnosa vsaj nekaj koristi. Eksegeti so si edini, da razlaga 1 Mz1, 26-28 izhaja iz konteksta kraljestva. Kakor kralj gospoduje nad svojim ljudstvom, tako naj bo človek gospodar živali in tudi zemlje. Pri tem imamo nujno v mislih podobo idealnega izraelskega kralja (prim. Ps 72). Toda „dominum terrae“ je konfliktna situacija in zato bomo tu izpostavili le kraljevsko sodno oblast, ki zadeva reševanje konfliktnih situacij. Sodnik v starem Izraelu ne želi soditi avtoritativno, temveč poskuša nasprotja ponovno spraviti v harmonijo, to pomeni, vzpostaviti v shalom (mir). Kakor hitro pa začno izraelski kralji delati hudo, kar je v Gospodovih očeh izkoriščati svoje podložne (na primer s krivično sodbo), takrat takoj vstane prerok, ki obstoječe stanje ostro kritizira (Jer 21,11 sl.). Izrekati sodbe v Stari zavezi, pomeni ponovno vzpostaviti shalom, ki je bil skaljen. Kadar prihaja do konfliktov med človekom in njemu podvrženim stvarstvom, mora človek sam prevzeti vlogo sodnika in njegova sodba mora vzpostavljati ponovni mir in harmonijo, obenem pa mora človek paziti, da ne bi bila kakšnemu delu stvarstva odvzeta pravica življenja. Človeku, ki je božja podoba, je ta naloga zaupana. Podobnost med Bogom in človekom glede gospodovanja lahko pomeni samo, da sme človek tako gospodovati zemlji, kot ji gospoduje Bog, ki gospoduje kot oskrbnik (Ps 104). „Dominum terrae“ ne ustreza izkoriščevalskemu, ampak oskrbnišskemu gospodovanju. Resnično velika svoboda, ki jo je s pravico gospodovanja dal Stvarnik človeku, nosi s seboj tudi resnično veliko odgovornost. Človek, božja podoba, ne bo na koncu zgodovine vprašan le: „Kje je tvoj brat Abel?“ (1Mz 4,9), ampak tudi: „Kje je tvoja sestra zemlja, kje so tvoje sestre živali...?“ (Liedke 1984, 130-141)

Iz Liedkevega pričevanja lahko spoznamo, kako lahko človek zagreši proti svojemu rodu, torej sočloveku, zaradi pohlepa po dobičku. Dogajalo se je celo to, da ko „orodje, ki govori“ - črni sužnji niso dosegali želene cene na severno ameriških trgih, so bili vrženi z ladij kar v morje. Prevoz nazaj v Afriko bi za belega človeka pomenil prevelik strošek. Ko tako razmišljam, če človeku sočlovek ne pomeni nič, kako bi mu lahko kaj pomenila žival, rastlina, narava, zemlja. Zadnji čas je, da se človek dejansko zave, da to kar počne z okoljem zaradi dobička, nujno preneha. Zato Jud, ki veruje v Boga takole moli: „Bog mojih očetov in Gospod usmiljenja, ki si vse ustvaril s svojo besedo in človeka obdaril s svojo modrostjo, da gospoduje stvarjem, ki si jih ti naredil in upravlja svet v svetosti in pravičnosti ter v srčni poštenosti razsoja v sodbi, daj mi modrost, prisednico svojega prestola in me ne izbriši izmed svojih otrok.“ (Mdr 9, 1-3)

2.2 Starozavezno pojmovanje stvarstva

Stara zaveza Svetega pisma nam sporoča, da je Bog Stvarnik sveta in človeka. To spoznanje je pomembno za človeka in njegovo existenco na zemlji. Povezanost človeka z zemljo in naravo lahko najdemo v svetopisemskem sporočilu o stvarjenju človeka. Človek je vzet iz zemlje in povezan z Bogom, kar se odraža v njegovi bogopodobnosti. Ravno zaradi te bogopodobnosti je v človeka na poseben način vtisnjen pečat božje ljubezni. Torej, ker je človek ustvarjen po božji podobi, se tudi razlikuje glede na ostale stvari. Bog mu je izročil vse stvarstvo, da bi nad njim gospodoval, ga uporabljal v svojo korist in v svoje dobro. Torej, človek mora gospodovati na takšen način, kakor hoče Bog, torej v skladu s Stvarnikovo voljo. (Grmič 1982, 394)

Grmič utemeljuje svoje razmišljanje s svetopisemskim citatom „vzel je torej Gospod Bog človeka in ga postavil v Edenski vrt, da bi ga obdeloval in varoval.“ (1Mz 2,15). Iz tega citata je jasno razvidno, da je človeku dovoljen poseg v naravo, vendar na tak način, da jo varuje. Takšno je torej starozavezno razumevanje Boga in narave.

2.3 Novozavezno pojmovanje stvarstva

Le bežen pogled Nove zaveze nam ne pove nič novega v tem odnosu. Jezus in njegovi apostoli so sprejemali takratno judovsko vero v stvarjenje. Evangelij, ki so ga po vaseh in mestih oznanjali, ni v tem pogledu prinesel nič novega. Zato s pomočjo Nove zaveze, o nepravilnem „gospodovanju“ ne moremo reči nič novega. Vendar ta vtis vara. Nova zaveza razume stvarjenje in stvarstvo v luči eshatologije. Zato tudi novozavezna poročila o stvarjenju najdemo v povstajenski kerigmi in v izkustvu Duha Tolažnika, ki je moč novega stvarstva. Prvemu stvariteljskemu posegu Boga sledi stalna stvariteljska prisotnost v stvarstvu. Stvarstvo, ki izhaja iz božjih rok, je pod skrbnim božjim očesom vse do dokončne izpolnitve. Iz tega povedano, stvarstvo ni dokončna stvarnost, ampak je le v stalnem nastajanju. Staro bo prešlo, vendar kaj je novega v tem stvarstvu, bomo dojeli in prepoznali tudi v novem. Torej, sedanje stvarstvo ni le snov za kres ob koncu zgodovine. (Sorč 1987, 83-94)

Središčna točka celotnega stvarstva pa je Kristus, po katerem in za katerega je bilo vse ustvarjeno (Kol 1,16). Dokončno vrednost bo dobilo stvarstvo šele v Kristusu. Temu misteriju posveti sv. Pavel dve, med seboj podobni kristološki himni: Kol 1,15-20 in Ef 1,3-11. Hvalnica iz pisma Kološanom razume celotno stvarstvo v odnosu do Kristusa. „Zakaj po Njem je bilo vse ustvarjeno, vse, kar je v nebesih in kar je na zemlji“ (v.16). Kristus je „prvorojenec vsega stvarstva“ (v.15). To ne moremo razumeti samo kot časovno prednost, ampak kot primat, ki Kristusa postavlja nad vse stvarstvo: „Vse je ustvarjeno po Njem in Zanj“ (v.16). Torej, vse vesoljstvo ima razlog za bivanje v Kristusu. Iz tega razumemo, da ima v njem tudi svojo prihodnost. Kristus je odrešenik vsega, tudi nerazumnega stvarstva. Ker je Kristus cilj vsega stvarstva, je bilo to že vnaprej naravnano nanj, na njegov prihod, prvenstveno pa na njegovo vstajenje in poveličanje. Vstali Kristus je glava vsemu stvarstvu in vse je podrejeno njegovi oblasti. Popolnoma napačno je torej razumevanje, da je grešnost sveta „rodila“ Kristusa. Multmann želi povedati, da tudi človek, če ne bi padel, bi se božji Sin učlovečil in človeka odrešil, ker je človek zaradi svoje ustvarjenosti bitje, ki je nepopolno in zato potrebno odrešenja. Sin, večni „drugi“ v Bogu samem (to ne moremo razumeti, da je po stopnji drugi v smislu adopcianizma, ki trdi, da je Oče Jezusa le posinovil in ga napravil

za neko vrsto orodja), je postal modrost, po kateri je Bog ustvaril svet. Sin, po katerem je bil ustvarjen svet, je kot človek prešel na svet z namenom, da ga odreši. V svojem popolnem izničenju na križu je prevzel celotno stvarstvo, da bi se tudi stvarstvo po njegovem trpljenju moglo povelečati. Torej, vse kaj ni na ta način prevzeto, ne more biti povelečano. (Moltmann 1985, 29-30)

Če končno pogledamo prihodnost stvarstva v zadnjih dveh poglavjih Janezovega Razodetja lahko spoznamo, da bo povelečano stvarstvo daleč preseгло današnje stvarstvo. Pri Bogu ni ponavljanja ali obnavljanja starega. V novem stvarstvu si bo Bog pripravil „prebivališče med ljudmi“. To pomeni, da „bo prebival z njimi“ (21,3). Ob tem bo obrisal vse solze z njih oči „in smrti ne bo več, pa tudi žalovanja, vpitja in bolečine ne bo več,“ (21,4). Tudi običajni ritem dneva in noči bo prenehal: „noči ne bo več in ne bodo potrebovali luči svetilke ne sončne luči, zakaj razsvetljeval jih bo Gospod Bog.“ (22,5) (Liedke 1984, 155-156)

Z Janezovim Razodetjem se zaključi krog, ki se je začel z Genezo: Bog zopet prebiva med ljudmi - kakor v raju - vendar je to „prebivanje“ na mnogo „višji ravni“. Kdor kljub vsem tem dejstvom iz kakršnegakoli apokaliptičnega razloga pričakuje uničenje sveta, ta je zatajil Stvarnika sveta. Vera v Boga Stvarnika ne prenese apokaliptičnega pričakovanja totalnega uničenja sveta. Sprejmemo pa lahko dejavno anticipacijo preoblikovanja sveta. (Moltmann 1985, 105)

Človek, božja podoba se izraža na različnih ravneh kot božji namestnik in v imenu Boga gospoduje nad drugimi stvarmi. Samo človek je sposoben spoznati božjo voljo. Zato mu je Bog zaupal varovanje zemeljskega stvarstva. Biti božja podoba, pomeni: kakor se Bog skrbno zavzema za svoje stvarstvo, tako je tudi človek odgovoren za zaupano mu zemljo. Človek, božja podoba, je partner Boga, s katerim želi Bog govoriti in kateremu Bog tudi odgovarja. Rezultat tega partnerskega odnosa je človekovo zastopanje Boga na zemlji. Človek je posredno razodetje Boga na zemlji, ker je Bog v človeku navzoč: „On je tam, kjer je človek.“ (Moltmann 1985, 226)

Vendar, človekovo gospodovanje, ki naj bi bilo po božji zamisli skrbniške narave, se je prelevilo v neusmiljeno ropanje, ki je celo stoletje omamljeno z briljantnimi tehnološkimi dosežki. Žal, pa nas danes „omamljajo“ negativne posledice človeške grešnosti proti naravi. Rečemo lahko, da izvor ekološke krize ni v izkoriščevalskih tehnologijah, s katerimi je človek postal gospodar narave, ampak v človekovem stremljenju po moči in premoči. Glavni moto človekove nenasitnosti zadnjih 200 let je bilo starorimsko pravilo: „Divide et impera!“ Človek je naravo obravnaval kot predmet, pri tem pa pozabil, da je tudi on sam del te narave. Zdi se, kot da je sam izstopil iz te stvarjenjske skupnosti in se ji postavil nasproti kot njen gospodar in lastnik. Zato danes požira človeka vrtinec porušenega naravnega ravnovesja, ki ga je sprožila njegova lastna nenasitnost. Pri tem mislim na psalm večernic drugega tedna: „le kaj je človek v blagostanju, če je brez modrosti - podoben je živali, ki pogine.“ (Ps 49, 17-21)

Tudi Grmič se strinja, da je sicer človek postal gospodar nad naravo, vendar ne takšen, kakršnega si je želel Bog v Stari zavezi. Meni namreč, če bi človek gospodoval po božji volji, ne bi prišlo do takih ekoloških problemov, ki smo jim priče danes. (Grmič 1988, 394)

Ko Grmič govori o Bogu v času tehnike, pravi, da se je potrebno zavedati, da je človek božji sodelavec - Kristusov sodelavec, v kolikor se pri svojem delu ravna po božji volji. To pomeni, da izpolnjuje božjo voljo po vesti in se da Bogu na voljo, kakor mu je dano. Na tak način postane Kristusu „brat, sestra in mati.“ (Grmič 1998, 28)

2.4 Odnos papeža Frančiška do ekoloških problemov današnjega časa

Znanost in vera stvarnost interpretirata iz različnih zornih kotov. Prav zaradi tega dejstva, mora med njima potekati dialog. (Papež Frančišek 2015, 62)

Papež želi povedati, v kolikor želimo resnično priti do ekologije, s katero bi do sedaj uničeno stanje sanirali, moramo upoštevati vsa področja znanosti ter modrosti. Tudi prava in neokrnjena vera nam more biti v pomoč. (Papež Frančišek 2015, 63)

Človeškost v nas, nas motivira, da skrbimo za okolje, katero je dejansko tudi del nas. (Papež Frančišek 2015, 64)

„Zlasti kristjani opažajo, da so njihove naloge znotraj stvarstva, njihove dolžnosti do narave in do Stvarnika, sestavni del njihove vere.“ (Janez Pavel II. 1990, 156)

2.4.1 Modrost, ki odseva iz svetopisemskih pripovedih

Sveto pismo nas uči, da je vsak človek ustvarjen iz ljubezni, narejen po božji podobi in sličnosti (prim. 1 Mz 1,26). Papež nam želi povedati, da nam ta trditev kaže neizmerno dostojanstvo vsakega človeka. (Papež Frančišek 2015, 65)

„Ni samo nekaj, marveč nekdo. Sposoben je spoznati samega sebe, se imeti v posesti in se svobodno darovati ter stopiti v občestvo z drugimi osebami.“ (KKC 1993, 357)

Prva Mojzesova knjiga nam v simbolični govorici sporoča nauk in resničnost človeškega življenja. Iz pripovedi lahko razberemo tri, med seboj povezana fundamentalna razmerja človeške eksistence:

- odnos do Boga
- odnos do bližnjega
- odnos do zemlje

Harmonijo teh odnosov je prekinil greh. Človek zgubi prijateljstvo z Bogom, ker se je sam postavil na mesto Boga. V svoji oholosti je zavrnil spoznanje, da je omejen. Posledica tega je, da se je prvotna harmonija med človekom in naravo pretvorila v boj in nasprotje (prim. 1 Mz 3,17-19). Tako se danes greh manifestira v vojnah, nasilju, zapostavljanju revežev in v uničevalnih posegih v naravo. (Papež Frančišek 2015, 66)

Človeštvo ni Bog. Zemlja je bila ustvarjena v davni preteklosti ter človeštvu zaupana. Prav to je razlog, ki nam dopušča, da odgovorimo na obtožbo, naperjeno proti judovsko-krščanski miselnosti: povedano je bilo, da naj bi bilo, kar izhaja iz pripovedi Prve Mojzesove knjige, da naj si ljudje podvržejo zemljo (prim. 1 Mz 1,28), ki dovoljuje surovo barbarsko uničevanje, saj predstavlja človeka kot gospodarja in tudi uničevalca. Vendar to ni pravilna svetopisemska razlaga, kakor jo razlaga Cerkev. Res je, da so si včasih kristjani narobe razlagali Pisma. Velja tudi dejstvo, da smo ustvarjeni po božji podobi in je svetopisemsko sporočilo, da si smemo podvreči zemljo. Vendar pa to ne pomeni absolutne prevlade nad drugimi ustvarjenimi bitji. Zelo pomembno je, da Sveto pismo beremo v povezavi z hermenevitično razlago in se spomnimo, da nas ta vabi k „obdelovanju in ohranjanju“ svetovnega vrta (prim. 1 Mz 2,15). Medtem, ko „obdelovati“ pomeni orati, oziroma prekopavati zemljo, pa „varovati“ pomeni ščititi, negovati, braniti, ohranjati, čuvati. Gre za odgovorno vzajemnost človeka do narave. Vsaka družina lahko prejema od obilja zemlje, kar je potrebno za lastno preživetje, vendar pa je tudi dolžna varovati in zagotavljati trajnost njene rodovitnosti za rodove, ki prihajajo za nami. Želeli ali ne „Gospodova je zemlja“ (Ps 24,1), Zemlja je last Boga „zemlja in vse, kar je na njej“ (5 Mz 10,14). Papež Frančišek nam želi povedati, da Bog zavrača vsako željo po absolutni lastnini: „Zemlje ne smete prodajati za zmeraj, kajti zemlja je moja, vi ste le tujci in gostači pri meni.“ (3 Mz 25,23) (Papež Frančišek 2015, 67).

Človek mora spoštovati naravne zakone in se odgovorno obnašati do zemlje. Harmonijo med ustvarjenimi bitji mora vzdrževati, zakaj „on je ukazal, in bili so ustvarjeni. Postavil jih je za vselej, na veke, dal je zakon, ki ne preide“ (Ps 148, 5b-6). Razumeti moramo, da biblična zakonodaja določa človeku različne predpise, vendar ne le do drugih ljudi, ampak tudi do drugih živih bitij: „Ne smeš se umakniti, če vidiš, da je osel tvojega brata ali njegov vol padel na poti: Vsekakor mu pomagaj... Če ob poti naletiš na ptičje gnezdo, bodisi na kakem drevesu ali na tleh, z mladiči ali z jajci, in stara sedi na mladičih ali na jajcih, ne jemlji stare z mladiči vred“ (5 Mz 22,4.6). Tudi počitek sedmega dne ni namenjen samo ljudem, temveč tudi živalim, „da si odpočijeta tvoj vol in osel“ (2 Mz 23,12) (Papež Frančišek 2015, 68).

Papež ravno želi tu poudariti, da se zavemo, da Sveto pismo ne daje povoda za gospodovalni antropocentrizem, ampak, da nam Bog po njem sporoča, da človek mora skrbeti za vse stvari, ki jih je ustvaril.

Torej, po papeževem razmišljanju, človek mora priznavati vrednost drugih živih bitji, ki Boga „s svojim preprostim obstojem hvalijo in slavijo.“ (KKC 1993, 2416)

Bog se veseli svojih del, ki jih je ustvaril (prim. Ps 104,31). Papež Frančišek modro razmišlja in pravi, da človek ravno zaradi svojega edinstvenega dostojanstva in obdarjenosti z razumom mora spoštovati stvarstvo in njegove notranje zakone, kajti „Gospod je z modrostjo postavil zemljo“ (Prg 3,19). Tako danes Cerkev ne poenostavlja tega vprašanja, rekoč, da so druga ustvarjena bitja podrejena človeku, kakor da bi bila sama brez vrednosti in bi človek z njimi delal, kar se mu zahoče. (Papež Frančišek 2015, 69)

Sam Katekizem odločno zavrača antropocentrizem: „Vsako ustvarjeno bitje ima svojo lastno dobrost in svojo lastno popolnost... Različne stvari, hotene v njihovi lastni biti, odsevajo vsaka na svoj način žarek neskončne božje modrosti in dobrote. Zaradi tega mora človek spoštovati lastno dobrost vsake stvari, tako da se izogiblje takšnemu neurejenemu uporabljanju stvari.“ (KKC 1993, 339)

2.4.2 Pripoved o Kajnu in Abelu

V pripovedi o Kajnu in Abelu spoznamo, kako je ljubosumje vodilo Kajna, da je umoril svojega brata Abela. To dejanje je prekinilo odnos med Kajnom in Bogom in med Kajnom in zemljo, katero je moral zapustiti. Tu smo priče dramatičnemu dialogu med Bogom in Kajnom. Bog sprašuje: „Kje je tvoj brat Abel?“ Kajn odgovarja, da ne ve. Bog sprašuje naprej: „Kaj si storil? Glas krvi tvojega brata vpije iz zemlje k meni. Bodi torej preklet z zemlje, ki je odprla svoja usta in iz tvojih rok sprejela kri tvojega brata“ (1 Mz 4,9-11). Frančišek nam sporoča, da je potrebno skrbeti za ljubeč odnos z bližnjim. Še več, za bližnje moramo skrbeti in jih čuvati. Kadar bo v naših srcih prevladovalo bratstvo do vseh ljudi kot tudi skrb do vseh živih bitij, takrat bo

vzpostavljen tudi pravilen odnos do narave in okolja, v katerem živimo. (Papež Frančišek 2015, 70)

Zaradi hudobije človeka na zemlji (prim. 1 Mz 6,5), je bilo Bogu žal, da je ustvaril človeka (prim. 1 Mz 6,6). Zaradi Noeta, ki pa je kljub vsej hudobiji na zemlji ostal pošten in pravičen, pa Bog ponuja rešitev. Ljudem daje možnost ponovnega začetka. Upanje odpira že en človek, ki ni z njim zavlada hudobija. Kako daleč Bog Izraela poučuje, kako mora sam živeti in kakšen mora imeti odnos do zemlje, spoznavamo iz sledečih pripovedi. Izrael mora spoštovati šabat, to je sobotni počitek. Sedmi dan je tudi Bog Stvarnik počival od vseh svojih del. Tako kot je Izraelu zapovedano, da mora vsak sedmi dan obhajati dan počitka, šabat (prim. 1 Mz 2,2-3; 2 Mz 16,23; 20,10), tako je tudi za Izraela in njegova polja vsako sedmo leto določil sobotno leto. Zemlja je takrat počivala, ker jim ni bilo dovoljeno sejati, pobirali pa so le toliko, kolikor so potrebovali, da so lahko preživeli in pogostili ljudi, ki so jih prišli obiskat. (prim. 3 Mz 25,4-6). Bog Izraela naprej poučuje, da bi ta živel pravično in plemenito. Po preteku sedmih tednov let, kar je pomenilo vsako 49. leto, so obhajali jubilej. To je bilo leto splošnega odpuščanja in „razglasitve po deželi osvoboditev vseh njenih prebivalcev“ (3 Mz 25,10). Bog s takšno zakonodajo želi Izraelu povedati, da zemlja s svojimi plodovi pripada vsemu ljudstvu. Tisti, ki so zemljo obdelovali in jo varovali, so morali deliti sadove z revnimi, vdovami, sirotami in tudi s tistimi, ki niso bili Izraelovega rodu, to je s tujci: „Kadar spravljate žetev svoje dežele, ne požanji čisto do roba polja in ne paberkuj po svoji žetvi! Tudi v svojem vinogradu ne paberkuj in ne pobiraj osutih jagod v njem; pusti jih revežu in tujcu.“ (3 Mz 19,9-10) (Papež Frančišek 2015, 71)

Psalmi vabijo k slavljenju Boga Stvarnika. „Hvalite ga, sonce in luna, hvalite ga, vse svetle zvezde! Hvalite ga, nebes nebesa, ve vode, ki ste nad nebom! Naj hvalijo ime Gospodovo, zakaj On je ukazal in bili so ustvarjeni“ (Ps 148,3-5). Razumeti moramo, da bivamo zaradi božje moči, smo pred njim in z njim. Zato mu dajemo čast. (Papež Frančišek 2015, 72)

Prav tako nas neskončna božja moč ne sme odvrniti od njegove očetovske nežnosti. V Bogu se ljubezen in moč prepletata. Vsaka zdrava duhovnost namreč ima v sebi božjo ljubezen in zaupno češčenje Boga Stvarnika, prav zaradi njegove neskončne moči. (Papež Frančišek 2015, 73)

Iz tega vsega je jasno povedano, da človeštvo ne sme uničevati, kar je Bog ustvaril, saj je vse, kar obstaja, njegovo delo. Človek tako mora nujno se odpovedati svoji domišljavosti, s katero si utvarja, da je absolutni gospodar nad zemljo. Da bi pa človek razumel, da mu je zemlja zaupana in da je božji sodelavec-oskrbnik stvarstva, pa je nujno potrebno, da ponovno odkrije Očeta Stvarnika, to je edinega, resničnega in pravega gospodarja sveta. V kolikor se to ne zgodi, bo človek kar naprej stvarnosti vsiljeval zakone, ki si jih je sam izmislil, da bi zadovoljeval svojim, vedno nepotešenim željam, s katerimi grobo uničuje naravo. (Papež Frančišek 2015, 75)

Iz povedanega razumemo Frančiškovo željo, prikazati nam, kaj dejansko Sveto pismo sporoča. Bog že na samem stvarjenju tesno povezuje človeka z zemljo. Ko človek hudo zagreši, na primer Kajn ubije Abela, mu tudi zemlja postaja njegova nasprotnica. Za pristno ravnovesje v naravi, mora človek živeti v ljubezni do sočloveka, kar mu tudi odpira blagoslov do zemlje, na kateri živi. V kolikor se ena izmed teh poti ljubezni (človek, zemlja) izgubi, prihaja do neskladij oziroma je dejansko življenje na zemlji v nevarnosti.

Bog želi sodelovati z nami in s tem tudi računa. Saj lahko kljub vsemu izvleče kaj dobrega iz slabega, katerega povzročamo. (Papež Frančišek 2015, 80)

„Sveti Duh je neskončno iznajdljiv, ima lasten božji um, ki zna predvidevati in razpletati vozle tudi zapletenih in nedoumljivih človeških usod.“ (Janez Pavel II. 1991, 856)

2.4.3 Človeške korenine današnje ekološke krize, s katero smo soočeni

Zaman bi lahko govorili o ekološki krizi, če ne pridemo do spoznanja, da le ta izvira iz človeka. (Papež Frančišek 2015, 101)

Seveda obstaja tudi pozitivna stran napredka. Z navdušenjem lahko sprejemamo najnovejše dosežke na področju medicine, inženiringa in komunikacij. Vzdržen razvoj je stalno dobrodošel. (Papež Frančišek 2015, 102)

„Sta znanosti in tehnologija čudovit plod človeške ustvarjalnosti in božji dar.“ (Janez Pavel II. 1981, 422)

Tehnološka znanost, ki je pravilno zastavljena, lahko doprinese človeštvu stvari takih vrednosti, ki kvaliteto naših življenj izboljšajo. Naj omenimo tukaj male gospodinjske aparate, vsa prevozna sredstva, ter velike gradnje, kot so mostovi, stavbe in javni prostori. Tudi letala in nebotičniki imajo svojo lepoto. Nove tehnične naprave so pripomogle k stvaritvi umetniških glasbenih ter likovnih del. (Papež Frančišek 2015, 103)

Velikansko moč nam dajejo dosežki, kot so jedrska energija, biotehnika, informatika in poznavanje zapisa našega DNK, do katerih smo se z znanostjo dokopali. Znanje je človeku prineslo veliko moč. Da pa tega ne izkorišča vedno v dobre namene, so dokaz odvržene atomske bombe na Hirošimo in Nagasaki, režimi, kot so nacizem in komunizem ter vojna industrija s svojimi uničujočimi sredstvi za masovno uničevanje ljudi in s tem seveda tudi narave. (Papež Frančišek 2015, 104)

Ti režimi so v imenu svojih idej (če ne misliš tako kot jaz, moraš umreti) pobili milijone ljudi.

2.4.4 Globalizacija tehnokratskega modela

Človek je od nekdaj iztegoval roko v naravo, vendar na način, da je sprejel, kar narava sama ponuja. Danes pa se dogaja, da človek resničnost bivanja ne vidi oziroma ne opazi, iz stvari pa izžame vse, kar gre. Človek in narava ne prijateljmeta več. Nasprotno. Od takšnega stanja manjka zelo malo do ideje o neomejeni rasti, ki se je oprijemajo ekonomisti, finančni in tehnološki teoretiki. (Papež Frančišek 2015, 106)

Napačno je razumljeno: „Da je na voljo neomejena količina energije in virov za izkoriščanje, da je njihovo obnavljanje takojšnje in da narava negativne učinke manipulacije z naravnim redom lahko hitro posrka.“ (Papeški svet Pravičnost in mir 2007, 462)

Rezultat znanstvenih izdelkov vpliva na način življenja in usmerja delovanje družbe v prid množici ljudi, ki ima vpliv ter oblast. Opazimo lahko, da vsebujejo nekatere izbire navidez tehničen princip, v bistvu pa je njihov cilj način družbenega življenja, kot ga želijo osnovati. (Papež Frančišek 2015, 107)

Danes je proti kulturno izbirati takšen življenjski stil, ki omejuje odvisnost od tehnike, njenih stroškov in njene moči, ki ima funkcijo globalizacije in pomasovljanja. Tehnika je tista, ki nič ne dopušča, da bi ostalo karkoli zunaj njene železne logike. (Papež Frančišek 2015, 108)

Ekološka kultura ne obsega le odgovorov na probleme, ki se tičejo propadanja okolja, izčrpavanja naravnih zalog in onesnaževanja. Tehnokratski model bi morali omejiti z drugačnim principom videnja, miselnosti, politike, vzgoje, življenjskega sloga in duhovnosti. Lahko se nam namreč zgodi, da se še najodličnejša ekološka prizadevanja ulovijo v globaliziran okvir. Če iščemo za ekološka vprašanja tehnične rešitve, ne smemo stvari obravnavati ločeno, kajti s tem najgloblje probleme svetovnega sistema prezremo. (Papež Frančišek 2015, 111)

Človek je svoboden in zmožen, da tehniko omeji, jo usmeri ali preusmeri v zdrav, človeški, socialni in celovitejši princip napredka. Opazimo lahko, da je osvoboditev tehnokratskega vzorca že prisotna. Tudi mali podjetniki imajo izbiro poseči po manj onesnažujočih proizvodnih sistemih. Pri tem vzpodbujajo neporabniški slog življenja, princip sreče in sožitja. Tehnika rešuje tudi težave in zdravstvene probleme, saj pomaga živeti na dostojanstven način in z manj trpljenja. (Papež Frančišek 2015, 112)

Vendar, ljudje ne verjamejo v srečen jutri, ki se tiče sedanjih razmer v svetu ali pa tehnične kapacitete nasploh. Spoznavajo namreč, da tehnični in znanstveni napredek ni v skladu z napredkom človeštva in zgodovine. Zavedajo se, da do srečnega jutri lahko pridejo po drugi poti. Pri tem ne gre za odpoved sami tehnologiji. Človeški rod se je močno spremenil. Novosti, vsak dan znova, nam pokažejo dejstvo, kako minljivo je vse. Takemu tempu se je težko zoperstaviti in zadihati bistvo življenja. Vedno novi izdelki nam prinašajo dolgočasje. Vedno se moramo spraševati o ciljih, katere želimo. Ne sme se nam zgoditi, da bomo z raznimi nepomembnimi nadomestki rušili kreativnost svoje osebnosti. (Papež Frančišek 2015, 113)

Kulturna revolucija je neizogibna. Ne želimo se vrniti v prazgodovino, vendar moramo stopiti počasneje, da zmoremo imeti na resničnost drugačen pogled. Imeti moramo manevrski prostor, da sprejmemo kvaliteten razvoj. Čim bolj moramo delati na tem, da gremo v korak z vrednotami in plemenitimi visokimi cilji, ki so se skozi čas izgubili. Zelo je pomembno, da se držimo vzdržnega razvoja. (Papež Frančišek 2015, 114)

2.4.5 Posledice današnjega antropocentrizma

Temelj današnjega antropocentrizma je postavitvev tehnicističnega uma nad resničnost. Notranje bistvo sveta počasi izginja, kajti človek smisel svojega poslanstva v svetu izgublja. (Papež Frančišek 2015, 115)

„Bog je dal zemljo človeku ne samo zato, da jo uporablja ob spoštovanju prvotnega namena dobrin, ampak je tudi človek že sam sebi božji dar; zato mora spoštovati naravno in nravno strukturo, s katero je bil obdarovan.“ (Janez Pavel II. 1991, 841)

Iz tega lahko izvlečemo, da je dejansko človek zaradi napredka in želje po čim večji ugodnosti začel delovati sam proti sebi.

Dandanes je človek preveč osredotočen le nase, t.i. antropocentrizem zavrača jačanje socialnih vezi. Zato je potrebno ponovno seznanjati ljudi z resnico in njenimi razsežnostmi, saj nam le to prinaša zdrav družbeni razvoj. V kolikor je krščanska antropologija napačno interpretirana, le to ponazarja nepravilen odnos človeka do sveta. (Papež Frančišek 2015, 116)

Sveti papež nadaljuje, če se človek počuti neodvisnega od narave in nastopi kot absoluten gospodar, ruši temelje svoje eksistence: „Namesto, da bi uresničeval svojo nalogo kot božji sodelavec pri stvariteljskem delu, se postavlja na božje mesto in s tem končno izziva upor narave, ker jo bolj tiranizira, kakor upravlja.“ (Janez Pavel II. 1991, 840)

2.4.6 Kako nam želi papež Frančišek razložiti kaj je praktični relativizem

Kadar je človek sam sebi središče vsega, je osredotočen le na svoje koristi, vse ostalo je drugotnega pomena. Poleg že omenjenega tehnokratskega principa in poudarjanja človekove oblasti, prihaja na površje t.i. relativizem. Ta poudarja takojšnje lastne koristi in zato so nam tudi jasni različni pogledi, ki botrujejo propadanju okolja in družbe. (Papež Frančišek 2015, 122)

Pri kulturi relativizma gre za dejstvo, da človek na račun drugega pridobiva koristi, ga smatra za predmet, sili v prisilno delo ali zaradi zadolženosti ponižuje na nivo sužnja. Brez resnice in trdnih načel obstaja le uresničevanje svojih želja in potreb. Od tod je kratek korak do trgovine z ljudmi, organiziranega kriminala, prekupčevanja z mamili, ali kožami živali, ki jim grozi izumrtje. Frančišek se sprašuje ali ta relativistična logika

ne upraviči kupovanja organov revežev za prodajo ali dejstva, da starši zavržejo otroke, ker pač ti niso po njihovi meri? Prav tako imamo veliko odpadkov, ker proizvajamo več kot potrebujemo. Papež nam želi jasno povedati, da za rešitev prizadetega okolja ne zadostujejo le političnimi programi ali zakoni. Če je naša kultura izkrivljena, ji objektivna resnica in načela več ne pomagajo. Zakoni so v tem primeru smatrani kot nekaj, kar je treba zaobiti. (Papež Frančišek 2015, 123)

2.4.7 Potreba obrambe dela

Ob premišljevanju, kakšni bi naj bili ustrezni odnosi med človekom in svetom, da bi bila človek in okolje v ravnovesju, pridemo do spoznanja, da je delo potrebno pravilno razumeti in vrednotiti. Krščanska duhovnost nam podaja pravilno interpretacijo dela. (Papež Frančišek 2015, 125)

Zelo je pomembno, da ne nadomeščamo človeškega dela s tehničkim napredkom. Delo predstavlja smisel vsakega posameznika, saj vodi do dozorevanja in samouresničitve. Roboti in stroji zamenjujejo človeka pri delu, na drugi strani pa strahotno raste brezposelnost. Frančišek meni, da kadar se odrečemo vlaganju v ljudi zaradi pričakovanega hitrega dobička, je dejansko slaba investicija. (Papež Frančišek 2015, 128)

Naj ob tem dodam še svojo misel. Poleg brezposelnosti se pri ljudeh pojavljajo bolezni, kajti ljudje namreč zbolevajo, ker nimajo več dela. Lep primer je Mura v Murski Soboti. Osebno menim, da je tekma za čim večjim napredkom in profitom tista, ki nam nalaga, da svojo proizvodnjo nenehno posodabljam. Če hočemo biti konkurenčni z drugimi poslovnimi sistemi, se velikokrat dogaja, da moramo kupovati najsodobnejšo tehnološko in tehnično opremo. To pa velikokrat pripelje do tega, da so delavci odpuščeni, ker stroj lahko nadomesti njegovo delo. V kolikor tako ne poslušamo, te drugi poslovni sistemi „prekosijo“. Dejansko je potrebna takšna proizvodnja oziroma opravljena storitev, ki zaradi cilja po vedno večjem profitu, ne posega v zamenjavo delavca s strojem. Takšne stvari je potrebno reševati na makroekonomski ravni. Naj za primer omenim Kitajsko, ki je ena največjih onesnaževalcev zemlje. Čeprav njihovi

delavci povprečno zaslužijo 158 evrov na mesec, imajo nenazadnje eno najvišjih gospodarskih rasti in so lep primer nekonkurenčne proizvodnje za evropski trg. Pri takih ekonomskih kazalnikih se sprašujem ali je sploh še možno pravilno vrednotenje dela današnjega časa postaviti v realnost? Slovenski delavec delodajalca minimalno stane 1000 evrov na mesec. Dejstvo je, da je globalizacija tista, ki noče več ustaviti „ekonomskega napredka“. Namreč, multinacionalke se odločajo najeti delovno silo tam, kjer je le ta najcenejša. Na drugi strani pa raste nezaposlenost ljudi. V področjih, kjer je torej delovna sila najcenejša, so ekološki predpisi minimalni ali pa jih sploh ni. Vidimo, da je ekonomija ozko povezana z ekologijo. V kolikor si bomo želeli čistejši planet, bomo morali vstopiti najprej na področje vprašanja pohlepa po dobičku.

Precejšnje je število različnih malih kmetijskih, prehrambenih, proizvodnih sistemov. Ti prehranjujejo večino svetovnega prebivalstva tako, da se pri svoji proizvodnji poslužujejo manjšega deleža zemlje, vode in prav tako odlagajo manj odpadkov. Njihovo poslovanje se vrši na njivah, vrtovih, pri lovu, nabiranju gozdnih sadežev ali pri malem ribolovu. Vendar se ravno v kmetijskem sektorju dogaja, da so prisiljeni ti mali pridelovalci prodati zemljo ali prenehati z dejavnostjo. Čeprav si želijo raznolik pridelek, so neuspešni, kajti na območne in svetovne trge ne morejo prodreti, saj obvladujejo prodajo in prevozno mrežo velika podjetja. O gospodarski svobodi potemtakem ne moremo govoriti. Papež meni, da mora biti podjetništvo tisto, kar nam pomaga dostojanstveno živeti. Ustvarjanje novih delovnih mest je tukaj primarnega pomena. (Papež Frančišek 2015, 129)

2.4.8 Ekologija našega vsakdanjega življenja, s katero smo soočeni

Frančišek v svoji knjigi opozarja, da naj bo okolica urejena in na pogled čista, saj je to eden izmed pogojev za srečo in razvoj zdrave osebnosti. (Papež Frančišek 2015, 147)

Nekateri ljudje imajo moč iti preko okoljskih meja, zmorejo dati na stran negativna dejstva in živijo izpolnjeno ter polno. Dogaja se, da stanovalci, kjer so načete fasade stavb v katerih živijo, skrbno urejajo svoj notranji interier in stanujejo s sostanovalci v sožitju. (Papež Frančišek 2015, 148)

Marsikdo ima težave v želji po pridobitvi svojega lastnega doma. Hiša, ki je v lastni posesti, krepi človeško dostojanstvo, daje mu varnost in omogoča, da lahko osnuje svojo družino. (Papež Frančišek 2015, 152)

2.4.9 Načelo, ki je v naše skupno dobro

Pri skupnem dobrem gre predvsem za spoštovanje vsakega človeka kot osebe, ki ji pripadajo temeljne in neodtujljive pravice, ki so usmerjene na človekov celoten razvoj. Za ta cilj je potrebna primerna blaginja in tudi varnost v družbi. Družina tukaj predstavlja temelj družbe. Potreben je družbeni mir. Celotna družba in seveda država, mora varovati in skrbeti za napredek skupne blaginje. (Papež Frančišek 2015, 157)

2.4.10 Pravičnost ki jo morajo spoštovati vse generacije

Skupno dobro je zelo pomembno za naše prihodnje rodove. Zaradi mednarodne gospodarske krize uvidimo negativne posledice, ki jih povzroča zanemarjanje naše usode. Medgeneracijska solidarnost je zelo pomembna. Zavedati se moramo, da zapuščamo planet prihodnjim rodovom, to je dar, ki ga sprejmemo in predamo naprej. Zemlja nam je bila podarjena, vendar ne smemo smatrati, da je to le naša osebna korist, prepustiti jo moramo, da bodo lahko na njej živeli tudi prihodnji rodovi. (Papež Frančišek 2015, 159).

Papež se ne osredotoča samo na dejstvo, da moramo planet kot takšen okoljsko varovati le za našo generacijo, temveč za vse generacije, ki pridejo za nami.

Ko papež govori, kakšen svet moramo zapustiti našim rodovom, ima predvsem v mislih svet poln vrednot, ki bivanje osmislijo. To je poglavitno vprašanje, o katerem moramo razmišljati in ga imeti pred očmi, da lahko ekološki problemi pridejo do izraza. Ko premišljujemo o tem, nas to vodi k nadaljnjim vprašanjem: Zakaj smo na svetu in čemu smo prišli? Zakaj delamo, se trudimo? Zakaj nas zemlja potrebuje? Papež zagovarja stališče, da se moramo truditi za naslednje rodove, da jim zapustimo ustrezen planet za bivanje. Zavedati se moramo našega dostojanstva. (Papež Frančišek 2015, 160)

Zato katastrofalnih napovedi ne moremo več ignorirati. Zapravljanje in uničevanje okolja je že na takšnem nivoju, da presega zmožnosti planeta. Če se vsa zadeva ne bo izboljšala, nujen je vzdržen razvoj, lahko ves svet konča v ekološki katastrofi. (Papež Frančišek 2015, 161)

Seveda smo priče, da so določeni deli planeta že hudo načeti z onesnaženostjo. Papeževo sporočilo je jasno. Nujno je potrebno spremeniti sedanji slog življenja. Eden od temeljnih sprememb tega sloga je zmanjšanje porabe in zapravljanja. Človeštvo bi moralo živeti skromneje. Zavedati se moramo odgovornosti, ki nam jo bodo predpisali prihodnji rodovi, ki bodo zaradi naše krivde morali prenašati najhujše posledice.

Postmodernim ljudem preti, da se bodo preobrazili v nepoboljšljive individualiste, ki iščejo v svojem samoljubju čimprejšnje zadovoljstvo. Današnji človek ima težavo s priznavanjem sočloveka. (Papež Frančišek 2015, 162)

3. PRIKAZ MOŽNIH REŠITEV SEDANJEGA STANJA IN IZPOLNITEV BOŽJE VOLJE

3.1 Smernice in oblike delovanja za izhod iz ekološke krize, ki nam jih priporoča papež Frančišek v svojem pontifikatu

Frančišek v svojem pontifikatu stanje človeštva analizira glede na nasprotja, ki se manifestirajo na našem planetu. Prav tako ga zanimajo najgloblji človeški vzroki, ki so pripeljali do tako strahovitega razvrednotenja okolja. Frančišek želi orisati pomembne smernice dialoga, ki bi nam pripomogle uiti iz brezna samouničenja, kamor padamo. (Papež Frančišek 2015, 163)

3.2 Razprava o okolju v mednarodni politiki

Od polovice 20. stoletja, se poraja težnja naš planet smatrati kot domovino, mi vsi pa smo ljudstvo, ki bivamo v tem skupnem domu. Zavedati se moramo, da ljudje na planetu živimo v soodvisnosti. Zato je potrebna globalna rešitev ekoloških problemov. To pa pomeni, da nikakor ne moremo gledati koristi samo nekaterih držav, ki jim prinaša dobiček sedanji življenjski slog proizvodnje in porabe. Smo medsebojno povezani, saj smo en sam svet in imamo skupni načrt, ki je v dobrobit vseh in ne samo najmočnejših. Um, ki je temelj velikanskega tehnološkega razvoja, ni sposoben najti formule za mednarodno vodenje in rešitev okoljskih in družbenih problemov. Praksa nas uči, da ni mogoče priti do rešitve z dogovorom samo nekaterih držav. Nujno je potrebno sodelovanje na širši, svetovni ravni, v kateri bi bilo zajeto vprašanje načrtovanja raznovrstnega kmetijstva, razvoj obnovljivih in manj onesnažujočih vrst energije, spodbujanje energetske učinkovitosti in vprašanje upravljanja z gozdovi. Zelo pereč je problem pitne vode, ki se tiče celotnega planeta. Tudi vprašanje morskih zalog ni zanemarljivo. (Papež Frančišek 2015, 164)

Papež v svojem razmišljanju navaja, da so fosilna goriva tista, ki zelo onesnažujejo okolje, predvsem premog, nafta, plin pa nekoliko manj. Apelira, da je ta fosilna goriva treba počasi nadomestiti z drugimi energenti, ki so okolju bolj prijazni. Nujno se je potrebno zatekati k prehodnim rešitvam, vendar težave nastajajo v mednarodni skupnosti, katera še ni dosegla konsenza o tem, kdo je odgovoren plačati večji del stroškov v tem energetske prehodnem obdobju. V zadnjem obdobju je bilo veliko političnih razprav, vendar se na žalost politika in industrija počasi odločata za rešitve, ki pa so danes nujno potrebne. Dejstvo je, da niti politika, niti industrija, nista trenutno zmožni reševati svetovne izzive ekoloških problemov današnjega časa. (Papež Frančišek 2015, 165)

3.3 Zgodovina človeških prizadevanj za rešitev ekoloških problemov

Papež omenja Svetovni vrh o Zemlji iz leta 1992 v Rio de Janeiru, kjer so se dogovorili, da „so ljudje v središču prizadevanja za vzdržen razvoj.“ (Dichiarazione di Rio sull'ambiente e lo sviluppo 1992, 1).

Tukaj navzoči udeleženci so sprejeli določene predloge iz Stockholmske deklaracije (1972). Dogovorili so se za mednarodno sodelovanje v prizadevanju za celoten zemeljski ekosistem in določili obveznosti tistih, ki najbolj onesnažujejo okolje in morajo prevzeti gospodarsko breme za svoje onesnaževanje. Poudarili so nujnost okoljskega vrednotenja vplivov vseh dejavnosti ali projektov. Sprejeli so predlog, kako uravnotežiti koncentracijo toplogrednih plinov v ozračju. Cilj je bil zmanjšanje globalnega segrevanja planeta. Pripravili so tudi agendo z načrtom delovanja, kot tudi konvencijo o biotski raznovrstnosti. Dotaknili so se tudi vprašanj varovanja gozdov. Srečanje za tisti čas je bilo vsekakor vzpodbudno, vendar je bilo sprejetih malo sporazumov, ki bi bili uresničeni. Kompletni zadevi niso sledili nadzorni mehanizmi, ki bi lahko preverjali dogovorjena načela oziroma bi kogarkoli tudi kaznovali zaradi neupoštevanja le teh. (Papež Frančišek 2015, 167)

Kot dobro izkušnjo je potrebno omeniti Baselsko konvencijo o nadzoru prevoza nevarnih odpadkov. Temu sledi tudi Washingtonska konvencija o zaščiti vrst (CITES). Ta je nujna v mednarodni trgovini z ogroženimi prosto živečimi živalskimi in rastlinskimi vrstami, kot tudi za dosledno izvedbo delovanja terenske in nadzorne službe. Zelo zaslužna je tudi Dunajska konvencija o varovanju ozonskega plašča in njena realizacija po Montrealskem protokolu in njegovih amandmajih. (Papež Frančišek 2015, 168)

Glede skrbi za biotsko raznovrstnost in širjenje puščav, je napredek zelo majhen. Tudi kar se tiče reševanja podnebnih sprememb, ni opaznejših rezultatov. V kolikor želimo zmanjševati toplogredne pline, mora v ospredje stopiti poštenost, hrabrost, kot tudi odgovornost najmočnejših držav in tistih, ki so največji onesnaževalci. Konferenca Združenih narodov o trajnostnem razvoju, ki je poimenovana Rio+20 (Rio de Janeiro 2012), je izdala kompleksno, a neuporabno Sklepno izjavo. Vprašamo se lahko, kje nastajajo največji problemi? Pogajanja na mednarodni ravni niso učinkovita, predvsem so krivec interesi držav, ki skrbijo za svoje nacionalne interese, ne pa za splošno skupno dobro celotnega človeštva. Papež opozarja, da tisti, ki bodo zaradi neuspešnega omejevanja nosili posledice, se bodo tudi spominjali pomanjkanja svoje zavesti in odgovornosti. Papež apelira na vse verujoče, da bi prosili Boga milosti, da bi sedanji pogovori o reševanju ekološke krize obrodili sadove. Ne želi, da bi rodovi, ki prihajajo za nami, trpeli posledice našega nespametnega ravnanja. (Papež Frančišek 2015, 169)

Iz vsega tega lahko razumemo, da se papež zavzema za države, ki so dejansko najmanj razvite.

Namreč, principi, ki predvidevajo znižanje izpustov teh onesnažujočih plinov, zahtevajo skupno rešitev in skupno porazdelitev stroškov. Problem nastane, saj bodo države z nižjimi viri zaslužka, imele velike stroške v primerjavi z močno industrializiranimi deželami, ki prinašajo svoji državi velike zaslužke. Tako ti postopki prizadenejo revnejše dežele. Dejstvo je, da obstaja skupna odgovornost nas vseh. (Papež Frančišek 2015, 170)

Papež sprejema tudi razmišljanje bolivijskih škofov, ki vso zadevo interpretirajo „ker so države, ki so na račun velikanskih količin izpustov toplogrednih plinov svoje visoko razvite industrializacije kovale dobiček, tudi bolj odgovorne za reševanje težav, ki so jih povzročile.“ (Bolivijska škofovska konferenca 2012, 86)

Frančišek zato opozarja, da lahko trgovina z izpusti toplogrednih plinov prinese nove oblike nepoštenega zaslužka, ki pa ne bo prispevalo k zmanjšanju globalnega onesnaževanja okolja. Še več, v nekaterih državah lahko pride do prekomerne potrošnje. (Papež Frančišek 2015, 171)

Ker Frančišek že v uvodu knjige želi povedati, da bo v njej nenehno omenjal „borbo“ za revne, da bi ti živeli dostojanstvo človeka in se ta tema skozi vso knjigo tudi zrcali, razumemo, da dejansko se tu dotika srži celotnega problema.

V revnih predelih sveta je najbolj potrebno najprej izkoreniniti revščino. Zelo je pomemben družbeni razvoj prebivalcev. Frančišek se spušča tako daleč, da je potrebno kontrolirati stopnjo porabe pri na privilegiranih območjih. Tudi korupcijo je treba tukaj zajeziti. Jasno je, da te revne države morajo postopoma uvajati manj onesnažujoče oblike proizvodnje energije. Ker same tega ne bodo zmogle, jim morajo pomagati razvite dežele. Te so si ravno pridobile velike zaslužke na račun sedanje onesnaženosti našega planeta. Državam v razvoju se morajo omogočiti načini, s katerimi bi lahko dostopale do tehnologije, tehnične pomoči ter finančnih virov. (Papež Frančišek 2015, 172)

Vso zadevo je potrebno podpreti z mednarodnimi sporazumi, ki naj bi jih države tudi modro izvajale. Le tako je možno preprečiti krajevne katastrofe, ki lahko vodijo v splošno škodo in posledično veliko večjo škodo. Nepravilna ravnanja, na primer izvoz odpadkov razvitih držav v druge države, kot industrijo, ki zelo onesnažuje, je možno zajeziti z obveznimi omejevalnimi predpisi. (Papež Frančišek 2015, 173)

Glede sistema upravljanja z oceani je bilo sprejetih več mednarodnih in območnih sporazumov, ki pa so zaradi pomanjkanja nadzora končali neuspešno. Tukaj gre za kopičenje morskih odpadkov in tudi varovanje odprtih morij zunaj državnih meja. Papež naglaša, da potrebujemo sporazum o ureditvi upravljanja z oceani. (Papež Frančišek 2015, 174)

Ukrepe za postopno zmanjševanje globalnega ogrevanja našega planeta nam ne uspe speljati, s tem pa je neuspešen načrt za izkoreninjenje revščine. Potreben je celosten pristop, ki vključuje oba navedena problema. Gospodarsko denarni imperij s svojim transnacionalnim principom prevladuje nad politiko. Potrebujemo institucije, ki bi nepristransko odločale na podlagi sprejetih mednarodnih sporazumov in bile kompetentne kaznovati tiste, ki dogovora ne spoštujejo. Diplomacija ima tukaj zelo velik pomen, saj naj bi preprečevala in razreševala najtežje probleme, zaplete in spore, ki lahko škodijo nam vsem. (Papež Frančišek 2015, 175)

Tudi Benedikt XVI., v skladu z že razvitim družbenim naukom Cerkve potrjuje: „Za vodenje svetovnega gospodarstva, za ozdravitev gospodarstva, ki ga je prizadela kriza, za preprečevanje njenega poslabšanja in morebitne večje neuravnovešenosti, za uresničevanje popolne razorožitve, varne prehrane in miru, za zagotavljanje zaščite okolja in za urejanje migracijskih tokov je nujno potrebna svetovna politična oblast, o kateri je govoril že moj predhodnik, Janez XXIII.“ (Benedikt XVI. 2009, 700).

3.4 Naloga državne in krajevne politike

Državna in lokalna politika je tista, ki mora reševati probleme onesnaževanja okolja in gospodarskega razvoja. (Papež Frančišek 2015, 176)

Pravo je dejavnik, s katerim družba ureja oziroma nadzira svoj razvoj ter mnoge tehnične inovacije. Pravo mora določati načela skupnega dobrega. Pravna država mora znati predvideti in kontrolirati izvajanje predpisov, se boriti proti korupciji ter nadzirati

negativne posledice proizvodnje, reševati svoja najbolj pereča vprašanja. Z veseljem lahko ugotavljamo, da se krepí sodna praksa, ki strmi k zmanjševanju onesnaževanja, kar zadeva podjetništvo. Vendar politika ni samo zato, da preprečuje napačne in slabe programe, temveč mora tudi spodbujati in iskati instrumente za nove rešitve na kateremkoli področju. (Papež Frančišek 2015, 177)

Kadar je naše načrtovanje naravnano na takojšen uspeh, kar je cilj porabniške družbe, pa je ta cilj nujno kratkoročen. Obljube, ki so jih vlade dale svojim volivcem, so naravnane tako, da ne želijo vznemirjati ljudi. To pomeni, da v javnost ne smejo priti takšni ukrepi, ki bi škodili standardu prebivalstva oziroma ogrožali financiranje naložb iz tujine. Zato kratkoročno utrjevanje oblasti ovira politiko, ki želi izvesti dolgoročne okoljske načrte. Politična modrost v težkih trenutkih odreagira s pomembnimi načeli, pri tem pa so ta načela vezana na dolgoročno skupno dobro. Zavedati pa se moramo, da politika to nalogo, ki je tudi dolžnost, s težavo akceptira v program državnega načrtovanja. (Papež Frančišek 2015, 178)

Obstajajo območja, kjer se formirajo zadruga, ki pridobivajo obnovljive vire energije. Te energije zadoščajo za samooskrbo krajev, hkrati pa se nekje pojavljajo kot višek za prodajo. Na takšnih preprostih primerih vidimo, da so zadeve rešljive in so v nasprotju z obstoječim svetovnim redom, ki ni v stanju prevzeti odgovornosti za stanje okolja, kakršno je danes. Ljubezen do svoje dežele vodi ljudi, da se zavedajo, kaj bodo zapustili svojim potomcem. Res je, da so te moralno etične vrednote globoko zasidrane v staroselskih narodih. Dogaja pa se tudi, da pravo izgublja svojo moč zaradi moči podzemlja, ki funkcionira s korupcijskimi vzvodi. Frančišek pravi, da se na politične odločitve mora ljudstvo odzvati s svojim pritiskom. Tako morajo ljudje po nevladnih organizacijah prisiliti oblast, da ta predpiše svoje zakone, ki strogo nadzirajo postopke za realizacijo skupnega dobrega. Če državljani nimajo pod kontrolo državne, območne in občinske politične oblasti, tudi kontrola škode, ki se dogaja okolju, ni mogoča. Zakonodaja na lokalni ravni bi lahko postajala uspešnejša, če bi se formirali dogovori med sosednjimi vasi, kraji, mesti, vse za dobrobit enega samega cilja: enake okoljske politike. (Papež Frančišek 2015, 179)

Zavedati se moramo, da ne moremo sprejemati enotnih navodil, saj imajo določene države oziroma pokrajine lastne težave in omejitve. Seveda lahko politika zahteva ukrepe, ki so prehodnega značaja, kot tudi sredstva, ki pa jih morajo nujno spremljati projekti ter sprejemanje dolžnosti. Jasno je, da na nacionalnem in lokalnem področju moramo še veliko novega doreči oziroma spremeniti. Tako velik problem ostaja, ker ne znamo varčevati z energijo. Zato moramo stremeti k energetsko učinkovitejši industriji, ki bo porabila manj osnovnih surovin. Tako bodo iz trga izločeni proizvodi oziroma izdelki, ki so energetsko manj varčni in ki bolj onesnažujejo okolje. Izredno pomembno je tudi vprašanje transporta in njegovo načrtovanje. Tudi to se mora nenehno posodabljati. Pomembna je tudi izdelava gradbenih načrtov, ki naj vsebujejo tako projektno vsebino, ki bo v končni gradnji postavljala takšne objekte, ki so energetsko varčni. Tudi v tem primeru bomo manj onesnaževali. Glede ravnanja z odpadki, je bistvenega pomena njihova predelava. Tudi iz te pridelave je možnost pridobivanja novih energij, ki so nam potrebne. Pozabiti ne smemo zavarovati ogroženih živalskih vrst. Načrtovati je treba raznoliko kmetijstvo, ki je vezano na kolobarjenje. Vzpostaviti je treba takšne oblike kooperacij ter medsebojno sodelovanje organizacij, ki bodo varovale male pridelovalce in ekosisteme pred divjim ropanjem. Frančišek vzpodbudno sporoča, da je še marsikaj mogoče storiti. (Papež Frančišek 2015, 180)

Ko tako razmišljam, razumem papeža, da ima verjetno v mislih počasen prehod iz fosilnih goriv na energijo, ki je okolju prijaznejša. Vemo, da se je v preteklosti veliko gradilo brez termične izolacije objektov in se s tem porabljal veliko energije, ki se je porabljal v prazno. Tudi starejše objekte je potrebno postopoma izolacijsko zaščititi, saj se s tem veliko prihrani pri kurjavi v zimskih časih. Reči pa moram, ko gledam nove izolacijske fasade na starejših blokih v Mariboru, da se tudi tukaj na tem področju nekaj pozitivnega dogaja.

Pomembno je, da se vprašanja konstantno rešujejo. Kajti, ko ena oblast zamenja drugo, je težko izvedljivo spreminjati smer reševanja podnebnih sprememb in varovanja okolja. Še bolj jasno je, da uspehi niso dosegljivi v kratkem času. Ni jih tudi mogoče realizirati za časa obdobja ene vlade. Papež trdi, da je potreben pritisk množic in določenih institucij, da je reševanje pospešeno. Če npr. želi nek politik reševati okoljska

vprašanja, se mora zavedati stroškov in dolgotrajnosti samega dejanja. In če se vendarle spusti v to plemenito dejanje, kar je častno, bo ostal zapisan kot velikodušen in odgovoren človek. Seveda pa se lahko zgodi, da se še najboljši ukrepi izjalovijo, če jim ob strani ne stojijo cilji, vrednote, humano in bogato dojemanje, ki daje vsakemu narodu plemenito in velikodušno karakteristiko. (Papež Frančišek 2015, 181)

3.5 Dogovarjanje in postopki odločanja

Če hočemo neko investicijo spraviti v življenje, moramo od samega začetka proučiti vpliv določenega poslovnega načrta na okolje. Interesi, tako gospodarski kot politični, ne smejo vplivati na že omenjeni poslovni načrt. V načrtu je treba pokazati vpliv omenjene investicije na zdravje ljudi. Predvideti moramo tudi višja finančna sredstva, da lahko z njimi odpravimo negativne posledice, ki jih nismo predvideli. Jasno je, da je treba prisluhniti željam okoliških prebivalcev. Temelj celotnega projekta mora temeljiti na resničnih dejstvih. (Papež Frančišek 2015, 183)

Ko pride do določenih okoljskih tveganj, ki zadevajo sedanjo in prihodnjo blaginjo, nastajajo razmere, ki zahtevajo, da „odločitve temeljijo na soočenju med domnevnimi tveganji in prednostmi za vsako možno alternativno izbiro.“ (Papeški svet Pravičnost in mir 2007, 469)

Nek projekt lahko na primer povzroči tudi večje izkoriščanje naravnih virov. In če to privede še do porasta izpustov ali odpadkov, se s tem lahko spreminja del določene pokrajine in se lahko povzroči škoda bitjem, ki na tem prostoru eksistirajo. (Papež Frančišek 2015, 184)

Pri novih naložbah je prav tako potrebno odgovoriti na vprašanja, kot so: Čemu? Zakaj? Kje? Kdaj? Kako? Za koga? S kakšnim rizikom? Za kakšno ceno? Kdo bo plačal in kako? Kolikšna je višina investicije? Kdo je investitor? Na kakšen način bo financirana investicija? Nujno je, da se zavedamo, da nam primanjkuje vode. Pred očmi moramo

imeti, da je voda osnovna pravica vsakega človeka kot tudi drugih živih bitij. Kadar presojava vpliv rizika investicije na okolje, je nujno, da se zavedamo, da nikakršen drugi interes ne more biti pomembnejši od vprašanja ohranjanja čiste vode. (Papež Frančišek 2015, 185)

Zato, kadar tehtamo vpliv nekega projekta na okolje, mora biti analiza tveganja onesnaževanja pitne vode vsekakor primarna. Deklaracija iz Ria de Janeiro iz leta 1992 potrjuje, da „v krajih, kjer obstaja grožnja resne nepopravljive škode, pomanjkanje dokončne znanstvene gotovosti ne sme biti razlog za odlašanje z varovalnimi ukrepi“, ki bi preprečevali nadaljnje uničevanje okolja. (Dichiarazione di Rio sull'ambiente e lo sviluppo 1992, 15)

Kadar neka inovacija nudi boljše kakovost življenja, je dobrodošla. Ne gre za to, da bi morali nasprotovati vsaki tehnološki iznajdbi, ki bi prinesla večjo kvaliteto življenja. Ne sme pa nam pobegniti izpred oči načelo, da dobiček ne sme biti edini, ki pogojuje realizacijo investicije. Lahko se zgodi, da nastajajo nova dejstva pri realizaciji projekta, ki lahko negativno vpliva na okolje. V novonastalih okoliščinah je potrebno vso zadevo ponovno preveriti. Jasno je, da morajo v debato biti vključene vse prizadete stranke. One so tiste, ki imajo pravico sodelovati pri sestavi novega vpliva investicije na okolje. (Papež Frančišek 2015, 187)

Frančišek ponovno poudarja, da se Cerkev ne želi vmešavati v znanstvena vprašanja ter ne želi nadomestiti politiko. Zavzema se za pošteno in iskreno razpravo, kajti določeni individualni interesi lahko škodijo našemu skupnemu dobremu. (Papež Frančišek 2015, 188)

3.6 Politika in gospodarstvo na poti za čistejše okolje

Gospodarstvo ne sme vladati nad politiko. Med njima mora biti dialog, ki vodi k skupnemu dobremu človeštva. (Papež Frančišek 2015, 189)

Prav tako velja, da: „varstva okolja ni mogoče zagotoviti z finančnim izračunom odhodkov in prihodkov. Okolje je ena tistih dobrin, ki jih tržni mehanizmi ne morejo ustrezno varovati in izboljševati.“ (Papeški svet Pravičnost in mir 2007, 470).

Papež ponovno ponavlja, da se je treba odpovedati magičnemu razumevanju trga, ki še vedno zatrjuje, da je mogoče probleme reševati samo s povečevanjem profita podjetij. Zato se sprašuje, ali je možno pričakovati od človeka, ki je obseden s povečevanjem profitne stopnje, da se bo ta sploh ukvarjal s kakšno okoljsko škodo, ki jo bo zapustil rodovom, ki prihajajo za nami. Vprašanje se odpira prav tako, ko govorimo o biotski raznovrstnosti. Takrat imamo navadno v mislih zalogo gospodarskih resursov, ki so nam na voljo in jih je mogoče izkoristiti. Nikjer pa ni iskrenega razmisleka o pravi vrednosti teh stvari – kako pomembne so za človeka oziroma naše potomce. (Papež Frančišek 2015, 190)

3.7 Duhovnost, ki vzgaja ekološko moralo

Človeštvo bi se moralo zavedati skupnih korenin medsebojne pripadnosti in povezanosti, kot tudi bodočnosti. Nujno je, da začnemo drugače razmišljati in začnemo spreminjati sedANJI način življenja. Seveda doseči teh ciljev nam ne bo uspelo čez noč. Čaka nas dolgotrajno prizadevanje, sprememba življenjskega sloga, solidarnost do vsakega človeka itd. (Papež Frančišek 2015, 202)

3.7.1 Nujnost drugačnega življenjskega sloga

Porabniški aparat za prodajo svojih izdelkov neusmiljeno hiti in velikokrat si ljudje v tej nakupovalni mrzlici sami povzročajo nepotrebne stroške. (Papež Frančišek 2015, 203)

Žal, marketing potrošništva prepričuje ljudi s parolo: „V kolikor boš veliko zapravljaj in kupoval, boš s tem omogočil, da se bo tudi več proizvajalo. S tem pa boš omogočil odpiranje novih delovnih mest.“ Pri takem načinu življenja, pa človek misli na čim bolj

ugodnejše življenje, ki žal velikokrat temelji na bančnih kreditih. Hudo nastaja, če se kaj zalomi pri dotoku financ. Žal se v tem stavku tudi skrivajo tatovi zaznavnosti. Zaznavnosti in čutnosti do vsemogočnega in dobrega Boga.

Pohlep se poraja v trenutku, ko se človek osredotoči samo nase in se zapre v okvirje svojega spoznanja. Ker je srce prazno, si ga napolni s principom kupovanja in uživanja. Ta princip ne vodi v skupno blaginjo. Obsedenost s porabniškim načinom življenja, ki si ga lahko privoščijo samo nekateri, zmore privedi do nasilja in medsebojnega pokončanja. (Papež Frančišek 2015, 204)

Pritisk na tiste, ki imajo politično, ekonomsko, kot tudi družbeno moč, je možno doseči s spremenjenim načinom življenja in naših želja in sicer tako, da bodo ljudje zanemarjali določene izdelke. S tem bodo podjetja prisiljena upoštevati vplive na okolje in na obliko proizvodnje. Vse to kaže na porabniško odgovornost. (Papež Frančišek 2015, 206)

Iz vsega povedanega lahko razberemo, da na slabšanje našega življenjskega prostora ne vplivajo samo proizvajalci, velikokrat so krivi tudi potrošniki, saj s svojim povpraševanjem na trgu, na katerem želijo kupiti svoj zeleni izdelek, naravnost narekujejo določenim podjetjem, da pri proizvodnji takih polizdelkov ali izdelkov, dodatno prekomerno onesnažuje okolje. Žal, trg ne razume onesnaževanja okolja. Njegov cilj je samo ponudbo in povpraševanje čimbolj uravnovesiti. Kjer se pojavi veliko povpraševanje nad ponudbo, tam je cena izdelka še visoka in s tem velik dobiček. Jasno je, da za tem dobičkom začno tekati konkurenčna podjetja. In to je prelomnica. V ospredju ni več, kaj bo z okoljem, tudi če zelen izdelek ali polizdelek prekomerno uničuje okolje. Interes je, pograbit čim več denarja, dokler še je čas. Namreč, ko je ponudba izravnana s povpraševanjem, takrat je cena izdelka že veliko nižja in s tem profitna stopnja enako. Vidimo, da tudi čas je lahko eden izmed, v tem primeru negativnih instrumentov dodatnega onesnaževanja okolja. Zakaj? Preprosto, podjetja v takem primeru želijo čim prej plasirati izdelek na tržišče in včasih tudi nimajo časa, ne teoretično, še manj pa praktično, postaviti svojo eko proizvodnjo.

„Nakupovanje je ne le ekonomsko, ampak tudi moralno dejanje“. (Benedikt XVI. 2009, 699)

Vsesplošna zavest, ki bi nam omogočala posloviti se od obdobja, v katerem sami sebe uničujemo in nam dala možnost vpeljati nov začetek še ni razvita, kljub temu, da nas na to poziva Listina o Zemlji. (Papež Frančišek 2015, 207)

3.7.2 Nujnost človeške vzgoje za spoštovanje okolja

Kljub temu, da živimo v času ekstremnega potrošništva, obstajajo mladi ljudje, ki izkazujejo skrb do zaščite okolja. Določeni posamezniki so občudovanja vredni. Ti ljudje se borijo za ohranitev zdravega okolja. Ker je potrošništvo na visokem nivoju, veliko ljudi ne želi opustiti svojega, že utečenega načina življenja. Papež trdi, da se bomo morali lotiti vzgojnega principa. (Papež Frančišek 2015, 209)

Okoljska vzgoja je bila najprej osredotočena na znanstvene podatke, osveščala in preprečevala je okoljska tveganja, danes pa nekako bolj kritizira individualizem, nebrzdan napredek, konkurenco, porabništvo, pravno neurejen trg in uveljavlja različne ravni ekološkega ravnovesja. Poudarja notranje ravnovesje s samim seboj, solidarnost z bližnjim, skrb do vseh živih bitij in povezanost z Bogom. Okoljska vzgoja črpa svoj najgloblji smisel iz Skrivnosti in človek se ji mora začeti približevati. (Papež Frančišek 2015, 210)

Ta vzgoja je tako imenovano „ekološko državljanstvo“, ki včasih ne prevzame novih navad. Kljub strokovni kontroli, pa večkrat zakoni dolgoročno ne zadostujejo za omejevanje slabega vedenja. Pravne predpise bi morali vsi trdno in trajno sprejeti za svoje. Pomembna je vzgoja trdnih vrlin, le ta prinese osebno zavezanost ekološkemu ravnanju. Za stvarstvo moramo skrbeti z drobnimi vsakdanjimi dejanji, ki postanejo sčasoma življenjski slog, mdr. čim manjša uporaba plastičnih vrečk, manjša poraba vode, ločevanje odpadkov, smotrno kuhanje, skrbno ravnanje z drugimi živimi bitji, uporaba javnega prometa, sajenje dreves, ugašanje luči itn. (Papež Frančišek 2015, 211)

Takšno ravnanje v družbi nam prinaša skupno dobro, vrača dostojanstvo in nam krepi naš smisel bivanja. (Papež Frančišek 2015, 212)

Vzgojo je možno izvajati v šolah, namreč, dobra šolska vzgoja v otroštvu in v dobi odraščanja prinaša sadove za celotno življenjsko pot, seveda pa so pomembna tudi komunikacijska sredstva in kateheza. Družina ima tukaj temeljni pomen, saj neguje ljubezen, skrbi za življenje (red, čistoča, pravilna uporaba stvari, spoštovanje krajevnega ekosistema in varstva vseh živih bitij) in je prostor celostne vzgoje. (Papež Frančišek 2015, 213)

Tudi Janez Pavel II. poudarja središčni pomen družine, saj „je prostor, kjer se življenje, božji dar, sprejema in zoper vsakovrstne napade, katerim je izpostavljeno, varuje; kjer se more, v skladu z zahtevami pristne človeške rasti, razvijati. Zoper tako imenovano kulturo smrti predstavlja družina središče kulture življenja.“ (Janez Pavel II. 1991, 842).

Tako kot politika, mora osveščati tudi Cerkev, kjer morajo sodelovati vse krščanske skupnosti. Potrebne so ustanove, ki bodo predpisale globe za tiste, ki nam uničujejo naš življenjski prostor. (Papež Frančišek 2015, 214)

3.7.3 Nujnost spreobrnjenja človeštva v zavedanju spoštovanja svojega življenjskega prostora

Bogastvo krščanske duhovnosti veliko prispeva k prenovi človeštva. Vsebina evangelija vpliva na naše mišljenje, čustva in življenje. Vzgibi morajo izvirati iz duhovnosti in nas spodbuditi, da iskreno ljubimo naš planet in skrbimo zanj. (Papež Frančišek 2015, 216)

Žal, se nekateri predani kristjani in tudi molivci med nami tudi norčujejo iz skrbi za okolje. Nekateri nimajo niti želje spremeniti svojih navad. Potrebna je torej ekološka spreobrnitev, ki ponazarja vse posledice srečanja med Jezusom in svetom okrog njih. Krepostno živeti, pomeni biti varuh božjih del. (Papež Frančišek 2015, 217)

Zdrav odnos do stvarstva je ena izmed kategorij človeškega spreobrnjenja. Sv. Frančišek Asiški nam je lahko za vzgled. Nujno je, da priznamo svoje grehe, se srčno nad njimi pokesamo in sklenemo trdno spreobrnitev. (Papež Frančišek 2015, 218)

„Da bi uresničili to spravo, moramo pretehtati svoje življenje in priznati, kako s svojimi dejanji in nesposobnim ukrepanjem `žalimo` božje stvarstvo. Spreobrnjenje oziroma preobrazbo srca moramo doživeti.“ (Avstralska škofovska konferenca 2002)

Zavedati se moramo, da nam je svet podarjen in je sad prekipevajoče ljubezni Boga Očeta. Kadar želimo narediti nekaj pozitivnega za svoje okolje, delajmo to tako, kot da tega nihče ne vidi. Vendar, božja vsevednost je prečudovita. „Kadar pa ti daješ miloščino, naj ne ve tvoja levica, kaj dela tvoja desnica (...) in tvoj Oče, ki vidi na skrivnem, ti bo povrnil (Mt 6,3-4). (Papež Frančišek 2015, 220)

3.7.4 Veselje v miru

Kršanska duhovnost nas uči, da živimo zmerno, da smo zadovoljni z malim. Spodbuja nas k skromnosti, da smo zadovoljni s tem, kar imamo, da ne tekamo za stvarmi, ki so za nas previsoke in za njimi žalujemo, ker jih ne moremo doseči. (Papež Frančišek 2015, 222)

Opazimo lahko, da v zadnjem času zmernost in skromnost, kot človeški vrline ravnemu človeku postajata vse bolj tuji. Nekomu, ki želi gospodovati neomejeno in manjka vrline, kot je skromnost, se zgodi, da bo povzročil škodo, tako družbi, kot tudi okolju. Nikakor se nam ne sme zgoditi, da na mesto Boga v nas postavimo svoj jaz. Če nam to spodleti in smo mi tisti, ki brez Boga presojava, kar je dobro in kar je zlo, bo ta presoja lahko odraz naše poželjivosti in egoizma oziroma pomanjkanja človeških kreposti. (Papež Frančišek 2015, 224)

Zelo pomembno je, da vzpostavimo svoj notranji mir, ki je veliko več kot to, da ne živimo v vojnem času. Človek notranji mir povezuje z okoljem za katerega mu ni vseeno, kaj se z njim dogaja. Takšno življenje nas vodi, da bistveneje razumevamo svojo življenjsko eksistenco. Da premišljujemo o Stvarniku, ki živi med nami in v našem okolju. Stvarnikovo navzočnost ni treba vzpostaviti, ampak jo odkriti in pokazati. (Papež Frančišek 2015, 225)

Papež poziva vse vernike, da se zahvalijo Bogu pred in po zaužitju hrane. To je gesta, ki nas bo spomnila, da smo v vsem našem življenju odvisni od Boga. (Papež Frančišek 2015, 227)

Papež nam želi povedati, da smo v vsem odvisni od Boga. Zato se mu moramo tudi iskreno za vse dobro, kar nam daje, zahvaljevati. Eden izmed takšnih darov je tudi naše okolje, narava, v kateri živimo in smo tudi od nje odvisni. Zato moramo z njo postopati velikodušno in ljubeče.

3.7.5 Ljubezen do države in politike

Jezus v svojem zemeljskem življenju predstavlja svojega Očeta. Uči nas, da imamo Boga za našega skupnega Očeta. S tem nam želi povedati, da smo vsi bratje in sestre med seboj. Iz tega sledi, ne samo, da se moramo ljubiti med seboj, temveč, moramo ljubiti tudi tiste, ki nas sovražijo. Še več, papež nas vzpodbuja celo k ljubezni do vetra, sonca ali megle, čeprav se ne ravna po naši volji oziroma željah. Govorimo lahko o vesoljnem bratstvu. (Papež Frančišek 2015, 228)

Kadar je ljubezen vezana na vzajemne in skupne cilje, lahko govorimo o družbeni in politični ljubezni. Družbena ljubezen je tista, ki nas priganja na velike humane projekte, ki bi dejansko zaustavili uničevanje našega življenjskega prostora in bi vzpostavili med nami takšno kulturo, katera bi vstopila v vsako človeško srce. (Papež Frančišek 1991, 231)

3.8 Katoliška Cerkev in njeno razmišljanje v povezavi z ekološko problematiko

Glede ekološke problematike velja okrožnica papeža Janeza XXIII.: Mater et Magistra iz leta 1961, ki nas opozarja, da so ljudje tistega časa sicer „globlje in temeljiteje raziskali zakone narave; iznašli so naprave, s katerimi obvladajo naravne sile; naredili so in neprestano ustvarjajo ogromna in občudovanja vredna dela. Toda, medtem, ko skušajo obvladati zunanji svet in ga preoblikovati, so v veliki nevarnosti, da zanemarjajo same sebe in slavijo svoje duševne in telesne moči.“ (Janez XXIII. 1976, 68)

Drugi vatikanski koncil Gaudium et spes iz leta 1967, nam podaja več smernic glede na to, kakšen bi naj bil človeški odnos do narave in napredka. Poudarjeno je, da so zemeljske vrednote tiste, ki imajo svoje zakonitosti. Človek „v borbi“ oblikuje poti in razvoj znanosti, kot tudi tehnike in kulture. Vendar pa se mora nujno zavedati, da vse te velike dobrine z napredkom prinašajo tudi veliko skušnjava. „S prevračanjem reda vrednot in zamenjevanjem zlega z dobrim, namreč gledajo posamezniki in skupine samo na to, kar je njihovo, ne pa na to, kar je od drugih. Tako pride do tega, da svet ni več prostor resničnega bratstva, temveč, da povečana moč človeštva grozi z uničenjem človeškemu rodu samemu.“ (CS 37, 1)

Koncil tudi potrjuje sledeče: „Za verujoče je ta stvar trdna: posamična in skupna človeška dejavnost, to je tisto orjaško prizadevanje, s katerim ljudje stoletja skušajo izboljšati svoje življenjske razmere, ki se ujemajo z božjim načrtom.“ (CS 34, 1)

Koncilski odloki naprej nadaljujejo, da je človek bitje, ki teži k napredku, vendar pa je zelo pomembno, da mora biti ta napredek v skladu z voljo Boga, kot jo moremo razbrati iz Kristusovega nauka. Zato koncil opozarja, da stvarni napredek prinaša s seboj tudi veliko skušnjava. (CS 39, 2)

Čeprav 2. vatikanski koncil ni neposredno obravnaval ekološke problematike, pa bi želel še dodati apostolsko pismo Pavla VI. Octogesima adveniens (Ob osemdesetletnici) iz leta 1975. Omenjeni papež je pismo izdal v počastitev osemdesetletnega jubileja socialne enciklike Rerum novarum. Papež Pavel VI. v svojem opusu izrecno poudarja povezavo problemov okolja z razvojem znanosti, industrializacije potrošniške družbe, predvsem pa urbanizacijo okolja. Del tega pisma se glasi takole: „Medtem, ko se človekovo obzorje spreminja zaradi podob, ki zanj odpirajo in jih kažejo, se čuti tudi drugo spreminjanje, ki je dramatična in nepričakovana posledica človekove dejavnosti. Človek se vsega tega danes začinja nenadoma zavedati: z nepremišljenim izkoriščanjem narave tvega, da jo bo uničil in da bo sam postal žrtev njenega uničevanja. Ne postaja trajna grožnja za človeka le njegovo okolje: onesnaženje in odpadki, nove bolezni, neomejena rušilna sila; ampak tudi ne obvlada več svojega ustvarjanja in si tako za jutranji dan pripravlja življenjske razmere, ki bodo zanj lahko neznosne. To obsežno socialno vprašanje zadeva vso človeško družino. Kristjani se morajo zamisliti v te nove poglede, da bodo mogli z drugimi ljudmi prevzeti odgovornosti z usodo, ki je vsem skupna.“ (Pavel VI. 1976, 378)

Vidimo, da nam krščanstvo ponuja veliko nasvetov, kako moderni človek naj živi in zaživi v svojem okolju. Seveda je nujno spremeniti svoj življenjski slog. Z vzpostavitvijo notranjega miru in ponovnim odkritjem Boga v sebi in okolici, v kateri živi, bo to prava pot, na katero bo stopil. Ta pot ga bo vodila, da bo razumel in z ljubeznijo sprejel vesoljno bratstvo, katerega smo del mi vsi. Naslednji korak na tej poti pa je zaživetiti tako, da človek začne misliti na svoj zadnji smisel bivanja, kateri pa ga bo pripeljal do zrenja tistega, ki je ustvaril vse vidno in nevidno, to je do vsemogočnega in dobrega Troedinega Boga, ki nas je prvi ljubil in želi, da mi ljubimo njega in vse, kar je ustvaril.

3.9 Deset ekoloških zapovedi

1. Jaz sem Gospod Bog, ki sem ustvaril nebo in Zemljo. Vedi, da si ti moj sodelavec v ustvarjenem, zato skrbi o zraku, vodi, zemlji, rastlinah in živalih, kot, da so oni tvoji bratje in sestre.
2. Vedi, da, ko sem ti dajal življenje, sem ti dal tudi odgovornost, svobodo in omejeno bogastvo zemlje.
3. Ne kradi od prihodnosti, spoštuj svoje otroke in jim omogočaj dolgotrajno življenje.
4. Zasadi v srce svojih otrok ljubezen do narave.
5. Spomni se, da se človeštvo lahko služi s tehnologijo, ne more pa povrniti uničeno življenje.
6. Organiziraj ljudi v svoji skupnosti, ki bodo preprečili pretečo katastrofo.
7. Odrzi vsako orožje, ki povzroča nepovratne ruševine življenjskih temeljev.
8. Bodi samodiscipliniran v malih stvareh svojega življenja.
9. Loči svoboden čas v tednu, da bi bil raje s svetom kot, da ga izkoriščaš.
10. Spomni se, da ti nisi lastnik zemlje, ampak samo njen zaščitnik in paznik.
(Vuleta 1997, 77-78).

3.10 Sončna pesem (Hvalnica stvarstva)

Najvišji, vsemogočni, dobri Gospod.

Tebi hvala, slava in čast in ves blagoslov.

Tebi, Najvišjemu, edinemu pristoji
in nihče ni vreden tebe imenovati.

Hvaljen, moj Gospod, z vsemi tvojimi stvarmi,
posebno s soncem, velikim bratom,
ki razsvetljuje dneve in nas.

Lepo je in v velikem sijaju žari.

Tebe, Najvišji, odseva.

Hvaljen, moj Gospod,
v sestri luni in zvezdah;
ustvaril si jih na nebu jasne, dragocene in lepe.

Hvaljen, moj Gospod, v bratu vetru in zraku,
v oblačnem in jasnem sploh vsakem vremenu,
s katerim ohranjaš svoje stvari.

Hvaljen, moj Gospod, v naši sestri vodi;
mnogo koristi ponižna, dobra in čista.

Hvaljen, moj Gospod, v našem bratu ognju,
v katerem nam noč razsvetljuješ;
lep je in vesel in krepak in močan.

Hvaljen, moj Gospod, v naši sestri zemlji,
ki nas kakor mati hrani in nam gospodinji,
in prinaša različno sadje in pisane rože z zelenjem.

Hvaljen, moj Gospod, v onih,
ki zaradi tvoje ljubezni odpuščajo,

in prenašajo slabosti in trpljenje.
Blagor njim, ki ostanejo v miru,
zakaj ti, Najvišji, jih boš kronal.

Hvaljen, moj Gospod, v naši sestri smrti,
ki ji nihče v življenju ne uide.
Gorje njim, ki umrjejo v smrtnem grehu,
a blagor njim, ki počivajo v tvoji najsvetejši volji,
zakaj druga smrt jim ne bo mogla storiti žalega.

Hvalite in povečujte mojega Gospoda
in zahvalite se mu in služite mu v veliki ponižnosti.

Sv. Frančišek Asiški
(Prevod: Vital Vodusek)

SKLEP

V svoji diplomski nalogi sem v prvem poglavju predstavil dejavnike, ki najbolj vplivajo na onesnaževanje okolja. Želel sem priti do spoznanja, kakšen je resnični odnos med ekologijo in krščanstvom. Poleg protestantskih teologov, sem se najbolj naslonil na papeža Frančiška kot Kristusovega namestnika na zemlji. To sem storil zato, ker sem se želel kar najbolj približati resničnemu današnjemu stanju in čimbolj realnim možnostim izhoda iz ekološke krize. Skozi branje določenih vsebin sem zasledil, da nekateri avtorji prav krščanstvo obtožujejo, da je krivo za današnje ekološko stanje. Zato sem se obrnil k vsebinam Svetega pisma, tako Stare, kot tudi Nove zaveze. Spoznal sem, da krščanstvo, kakršno nam posreduje Sveto pismo, sporoča človeku, da mora varovati okolje. Od človeka zahteva, da se do narave obnaša spoštljivo in odgovorno.

Na žalost, današnje ekološko stanje tega ne potrjuje. Človeško razmišljanje je danes prežeto z industrijsko tehničnim napredkom. Človek vse bolj teži k napredku, profitu, premalo pa se zaveda posledic, ki nastajajo zaradi takšnega njegovega početja. Takojšnja korist in blagostanje mu pomenita več kot razmišljanje o prihodnosti in kot spoznanje, da mu takšno početje uničuje njegov življenjski prostor.

V zadnjem poglavju sem želel prikazati možnosti izhoda iz današnje ekološke krize. Vendar pa je za razreševanje današnjih ekoloških problemov nujno potrebno, da si človek resnično in iskreno prizna nevarnost v kakšnem stanju se nahaja, ki si ga pa je ustvaril prav z nepremišljenim onesnaževanjem okolja in rušenjem ravnovesja v naravi. Zelo pomembna je sprememba miselnosti ljudi, ki še vedno mislijo, da smejo storiti vse, kar človek zmore.

Človek mora nujno spremeniti svoj odnos do narave. Mora prenehati z brezobzirnim gospodovanjem nad naravo. Do narave mora imeti spoštljiv odnos. Zato je še kako pomembna ekološka etika, življenjske norme, ki bi človeka pripeljale do spoznanja, da rodovi za njim prav tako želijo živeti na čistem planetu.

Na koncu naj omenim, da stanje ni brezizhodno. V določenih cerkvenih dokumentih so vidni premiki na bolje. Seveda ostaja vedno odprto vprašanje, koliko so vse te pobude dejansko realizirane v praksi. Tudi papež Frančišek je tisti, ki ima pozitiven pogled v prihodnost glede reševanja ekološke krize. Vendar ne smemo čakati na jutri. Že danes se moramo spoprijeti z dejavniki, ki nam uničujejo naš planet.

POVZETEK

V današnjem času so ekološki problemi vedno bolj pereči. Sveto pismo Stare in Nove zaveze nam sporoča, da moramo imeti spoštljiv in odgovoren odnos do svojega življenjskega prostora. Človek ni absolutni gospodar nad naravo. Je le pooblaščenec. Bog je naravo ustvaril in dal človeku, da spoštljivo upravlja z njo. Sme se posluževati njenih dobrin, ki so mu v korist, nikakor pa je ne sme uničevati s svojimi nepremišljenimi dejanji. Človek bo moral dati odgovor Bogu za svoje početje. Človek stremi za čim večjim napredkom, prekomernim potrošništvom, ne zaveda pa se, da s takim početjem uničuje svoj življenjski prostor. Pomembna je sprememba miselnosti ljudi. Krščanstvo je za marsikoga odločitev, ki oblikuje njegovo življenje, pri tem pa tudi oblikuje njegov odnos do okolja, v katerem živi.

Pomembna je sprememba življenjskega sloga. Človek mora zaživeti na temelju takšnih življenjskih norm, ki bi človeka pripeljale do spoštljivega odnosa do okolja. Takšen odnos do okolja pa morajo imeti vsi ljudje in ne samo kristjani, saj je planet Zemlja skupni dom vsega človeštva.

Ključne besede: Papež Frančišek, ekologija, Bog, človek, okolje.

ABSTRACT

Nower days ecological problems are more and more concerned. The Bible of Old and New testament is telling us to have a responsible and respectable relationship with our living space. A human is not an absolute master of nature. Nature was created by God and was given to human to respectibly serve it. He can enjoy its fruits that he needs, but he is not allowed to destroyes it with his reckless action. A human will have to answer to God for his actions. A human strives for better progress and does not know he is killing his life space. It is important to change mentality of human being. Christianity is a main desicion that can design a human life and his relationship to his surroundings.

Life style changing is that way very important. A human has to start living by this norm, which will bring him to this respectable relationship. That doesn't mean only for christians, because planet Earth is a home of whole humanity.

Keywords: Pope Francis, ecology, God, human, environment.

REFERENCE

- Avstralska škofovska konferenca. 2002. Citira: Papež Frančišek. 2015. *Laudato si.*
- Benedikt XVI. 2009. *Okrožnica Ljubezen v resnici.* Ljubljana: Družina.
- Bolivijska škofovska konferenca. 2012. Citira: Papež Frančišek. 2015. *Laudato si.*
- De Chardin, Teilhard. 2003. Mit napredka. V: Hubert Požarnik (ur.). *Alternative.* Ljubljana: Republiška konferenca ZSMS.
- Dichiarazione di Rio sull'ambiente e lo sviluppo. 1992. Citira: Papež Frančišek. 2015. *Laudato si.*
- Gaberščik Boris in dr. 1976. *Slovenija - naše okolje.* Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Gams Ivan in dr. 1982. *Bomo preživeli.* Celje: Mohorjeva založba.
- Goleman, Daniel. 2011. *Ekološka inteligenca.* Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Gore, Al. 2011. *Odločitev je naša.* Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Grmič, Vekoslav. 1982. Ekološki problemi in krščanska podoba Boga. *Znamenje* 12: 393-398.
- Grmič, Vekoslav. 1998. Tehnicizem in evangelijsko sporočilo. *Znamenje* 28, št. 5-6: 22-29.
- Janez Pavel II. 1962. *Okrožnica „Mater et Magistra“, o modernem razvoju družbenega življenja v luči krščanskih načel.* Ljubljana: Nadškofijski ordinariat.

Janez Pavel II., 1981. Citira: Papež Frančišek. 2015. *Laudato si.*

Janez Pavel II., 1990. Citira: Papež Frančišek. 2015. *Laudato si.*

Janez Pavel II., 1991. Citira: Papež Frančišek. 2015. *Laudato si.*

Janez Pavel II., 2001. Citira: Papež Frančišek. 2015. *Laudato si.*

Katerizem katoliške Cerkve. 1993. Ljubljana. Družina.

Koncilski odloki: konstitucije, odloki, izjave, poslanice 2. vatikanskega vesoljnega cerkvenega zbora (1962-1965). 1995. Ljubljana: Družina.

Liedke, Gerhard. 1996. *Im Bauch des Fisches.* Stuttgart: Kreuz-Verlag.

Moltmann, Jürgen. 1985. *Gott in der Schöpfung (Ökologische Schöpfungslehre).* München: Chr. Kaiser.

Papeški svet Pravičnost in mir. 2007. *Kompendij družbenega nauka Cerkve.* Ljubljana: Družina.

Papeški svet Pravičnost in mir. 2007. Citira: Papež Frančišek. 2015. *Laudato si.*

Papež Frančišek. 2015. *Laudato si.* Ljubljana: Družina.

Pastoralna konstitucija o Cerkvi v sedanjem svetu. 1980. V: *Koncilski odloki.* Ljubljana: Nadškofijski ordinariat.

Pavel VI. 1972. *Ob osemdesetletnici.* Okrožnica Rerum novarum. Ljubljana: Nadškofijski ordinariat.

Pečjak, Vid. 2010. *Človek in ekološka kriza.* Celje: Mohorjeva družba.

- Požarnik, Hubert. 1985. *Alternative*. Ljubljana: Republiška konferenca ZSMS.
- Ravnik, Matjaž. 1996. *Topla greda*. Ljubljana: Založba Tangram.
- Sončna pesem – hvalnica stvarstva*. 2002. Prevod: Vital Vodušek. Celje: Mohorjeva družba.
- Sorč, Ciril. 1987. *Prihodnost sveta in človeka*. Ljubljana: Družina.
- Sveto pismo Stare in Nove zaveze*. 1997. Ljubljana: Svetopisemska družba Slovenije.
- Tarman, Kazimir. 1982. Biološko ravnovesje v naravi. V: Ivan Gams (ur.). *Bomo preživeli*, 22-27. Celje: Mohorjeva družba.
- Trstenjak, Anton. 1982. Odnos do narave v smeri „znanosti o preživetju“. V: Ivan Gams (ur.). *Bomo preživeli*, 28-43. Celje: Mohorjeva družba.
- Vuleta, Bože. 1997. *Taj divni Božji svijet*. Split: Franjevački institut za kulturu mira.
- Walker, Jane. 1996. *Onesnaževanje ozračja*. Ljubljana: DZS.
- Wilfing, Harald. 1993. *Ekologija*. Celovec, Dunaj, Ljubljana: Mohorjeva družba.